

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในเขตจังหวัด ยโสธร ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานและแนวทางในการวิจัย ซึ่งจะได้นำเสนอโดยแบ่งออกเป็นหัวข้อเรียงลำดับดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย
 - 1.1 ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ
 - 1.2 ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้ง
 - 1.3 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง
 - 1.4 แนวคิดเกี่ยวกับระบบเครือญาติ
2. ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางการเมือง
 - 2.1 ทฤษฎีการพัฒนาทางการเมือง
 - 2.2 การพัฒนาทางการเมือง
 - 2.3 ประชาธิปไตยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง
3. ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง
 - 3.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง
 - 3.2 สาเหตุของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง
 - 3.3 รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมือง
 - 3.4 ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง
4. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง
 - 4.1 ปัจจัยด้านสภาพบุคคล
 - 4.2 ปัจจัยด้านสภาพการเลือกตั้ง
 - 4.3 ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางการเมือง
5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย

ประชาธิปไตย (Democracy) เป็นศัพท์ที่มาจากภาษากรีก คือ Demos แปลว่าการปกครอง กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์สมัยที่ดำรงพระยศเป็นพระองค์เจ้า วรณไวทยากร เป็นผู้บัญญัติคำว่า “ประชาธิปไตย” ในภาษาไทยขึ้นเป็นประชาธิปไตยเป็นคำประสมซึ่งเกิดจากการสนธิของศัพท์ “ประชาชน” กับ “อธิปไตย” ซึ่งแปลตรงกันว่า “อำนาจสูงสุดอยู่ที่ประชาชน” ในปัจจุบันนี้มีผู้ใช้คำว่า ประชาธิปไตยในความหมายที่แตกต่างกันมาก แม้แต่ประเทศที่มีระบบการเมืองการปกครอง ระบบ เศรษฐกิจ และระบบสังคมแตกต่างกัน ต่างก็อ้างว่าตนปกครองในระบอบประชาธิปไตยเหมือนกัน ทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้จึงได้มีผู้ให้นิยามของคำว่าประชาธิปไตยไว้มากกว่า 2,000 นิยาม (วิสุทธิ์ โปธิ์แทน. 2524 : 13) เพื่อความสะดวกในการศึกษา นักวิชาการจึงได้แบ่งประชาธิปไตยออกเป็น 3 ฐานะด้วยกัน คือ

1. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์

ความหมายในเชิงอุดมการณ์ทางการเมือง (ระบอบประชาธิปไตย <http://www.bp-smakom.org> 28/12/52) คือ ระบบความคิดทางการเมืองอย่างหนึ่ง อุดมการณ์ประชาธิปไตยเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในฐานะที่เป็นระบบความคิดทางการเมืองชนิดหนึ่ง ที่ให้ความสำคัญกับหลักการ 3 ประการ ได้แก่

1.1 หลักมนุษย์เป็นผู้มีสติปัญญา รู้จักใช้เหตุผล รู้ดีชั่ว และสามารถปกครองตนเองได้ ประชาธิปไตยนั้นเป็นระบบที่สมาชิกจะต้องแสดงออกซึ่งเหตุผล เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุปที่เป็นที่ยอมรับกันเชื่อกันว่า ถ้าการดำเนินการใด ๆ เป็นไปตามหลักการแห่งเหตุผลแล้ว ย่อมจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสังคมอย่างไม่มีขีดจำกัด

1.2 หลักสิทธิเสรีภาพ คำว่า สิทธิ หมายถึง อำนาจอันชอบธรรม เสรีภาพ หมายถึง ความมีอิสระที่จะกระทำการใด ๆ ได้ แต่การใช้เสรีภาพจะต้องไม่ไปละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่นด้วย เสรีภาพในสังคมประชาธิปไตยมีขอบเขตจำกัดในระดับหนึ่ง สิ่งที่จะมาเป็นตัวจำกัดเสรีภาพคือ กฎหมาย ข้อบังคับ ขนบธรรมเนียม ประเพณี

เสรีภาพขั้นพื้นฐานในระบอบประชาธิปไตยอาจจำแนกได้ดังต่อไปนี้

1.2.1 เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การแสดงความคิดเห็นซึ่งอาจแสดงออกในรูปของการพูด การเขียน และการโฆษณาถือเป็นเสรีภาพขั้นพื้นฐานประการหนึ่งในสังคมประชาธิปไตยนั้นเป็นสังคมที่ถือว่า ประชาชน คือเสียงสวรรค์ เป็นสังคมที่ยินยอมให้ประชาชนในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตยเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง โดยเสรี การแสดงความคิดเห็นจึงถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญยิ่งด้วย

1.2.2 เสรีภาพในการรวมกลุ่ม อาจจะเป็นการรวมตัวกันของเกษตรกรที่ปลูกอ้อย จัดตั้งเป็นสหกรณ์ชาวไร่อ้อย หรืออาจจะเป็นการรวมตัวกันของผู้ที่มีความสนใจในกิจกรรมทาง สังคมอย่างหนึ่งอย่างใด ร่วมกันจัดตั้งเป็นสมาคม เป็นต้น และยังรวมไปถึงการรวมตัวกันของ ประชาชนเพื่อเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินการใด ๆ อีก ด้วย แต่ทั้งนี้กิจกรรมอันเกิดจากเสรีภาพในการรวมกลุ่มจะต้องอยู่ในกรอบแห่งกฎหมายและศีลธรรม อันดีของสังคม

1.2.3 เสรีภาพในการนับถือศาสนา มนุษย์แต่ละคนย่อมมีความเชื่อที่เหมือนกันบ้าง ต่างกันบ้างเป็นธรรมดา การนับถือหรือศรัทธาที่มนุษย์พึงมีต่อความเชื่อศาสนาใด ๆ จึงนับได้ว่าเป็น เสรีภาพขั้นพื้นฐานประการหนึ่ง

1.2.4 สิทธิและเสรีภาพอื่น ๆ นอกจากสิทธิและเสรีภาพข้างต้นแล้ว อุดมการณ์ ประชาธิปไตยยังให้ความสำคัญกับสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลด้านอื่น ๆ อีก เช่น สิทธิจะ ได้รับการคุ้มครองทั้งทางร่างกายและทรัพย์สินจากรัฐ สิทธิในเคหะสถาน สิทธิและเสรีภาพในการ เคลื่อนย้ายที่อยู่อาศัย สิทธิและเสรีภาพในการเดินทาง สิทธิและเสรีภาพในการประกอบอาชีพโดย สุจริต เสรีภาพในทางร่างกาย เป็นต้น

1.3 หลักความเสมอภาค ความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมกัน เป็นหลักที่สำคัญของ อุดมการณ์ประชาธิปไตยอีกหลักการหนึ่ง ระบอบประชาธิปไตยเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะอยู่ใน ชนชั้นใด เพศใด มีฐานะทางเศรษฐกิจหรือฐานะทางสังคมอย่างไรต่างเท่าเทียมกัน ความเท่าเทียมกัน ในที่นี้ไม่ใช่ความเท่าเทียมกันในสติปัญญา ความสามารถ หรือความสูงความต่ำ แต่เป็นความเท่าเทียม กันในศักดิ์ศรีของความเป็นคน ซึ่งทุกคนมีสิทธิที่จะอยู่รอดในสังคม ความเสมอภาคในระบอบ ประชาธิปไตยอาจจำแนกได้เป็น 4 ประการ ดังต่อไปนี้

1.3.1 ความเสมอภาคในการมีส่วนร่วมทางการเมือง จากแนวความคิดที่ว่า ประชาธิปไตย เป็นเรื่องของการปกครองโดยประชาชน ถือว่าเสียงของประชาชนเป็นเสียงสวรรค์ รัฐ ประชาธิปไตยจึงต้องเปิด โอกาสให้สมาชิกเข้ามีส่วนร่วมในการปกครองของประชาชนอย่าง กว้างขวาง ทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งเมื่ออายุถึงเกณฑ์ที่ กฎหมายระบุไว้ และบัตรเลือกตั้งแต่ละใบจะมีเสียงเพียง 1 เสียงเท่าเทียมกัน ซึ่งตรงกับปฏิญญาสากล แห่งสิทธิมนุษยชนข้อ 21 (3) ที่ระบุว่า เจตจำนงของประชาชนจะต้องเป็นมูลฐานแห่งอำนาจของ รัฐบาล เจตจำนงเช่นนี้จะต้องแสดงออกทางการเลือกตั้งตามกำหนดเวลาและอย่างแท้จริง โดยอาศัย การออกเสียงทั้งไปและอย่างเสมอภาค และลงคะแนนเสียงลับ หรือการลงคะแนน โดยอิสระอย่างอื่น ทำนองเดียวกัน

1.3.2 ความเสมอภาคที่จะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย ในรัฐประชาธิปไตยนั้น จะถือว่า กฎหมายเป็นเสมือนข้อกำหนดของสังคมที่ออกมา โดยมีวัตถุประสงค์ในการควบคุม พฤติกรรมที่มีผลร้ายต่อสังคมโดยรวม นั่นคือกฎหมายจะให้ความคุ้มครองป้องกันแก่คนทุกคน โดยเท่าเทียมกัน และผู้ที่ละเมิดกฎหมายก็จะได้รับโทษทัณฑ์ตามที่กำหนด หรือถ้ามีเหตุอันควรปรานี ให้มีการลดหย่อนหรือยกเว้นโทษ ก็ควรจะได้รับพิจารณาโดยเท่าเทียมกันด้วย

1.3.3 ความเสมอภาคที่จะแสวงหาความก้าวหน้าในชีวิต ในระบอบประชาธิปไตย นั้น รัฐจะต้องเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนสามารถพัฒนาตนเองได้ เช่น จัดให้มีโรงเรียน วิทยาลัยหรือ มหาวิทยาลัย ให้เพียงพอสำหรับคนที่ปรารถนาแสวงหาความรู้มีโอกาสรับการศึกษาได้รับความรู้ และมีโอกาสใช้ความรู้ความสามารถสร้างความก้าวหน้าและความมั่นคงในชีวิตให้กับตนเอง และ ต้องบริหารระบบของสังคมให้เปิดโอกาสสำหรับทุก ๆ คนในการที่จะได้ทำงานโดยสิทธิเท่าเทียมกัน เช่น การเปิดโอกาสให้ทุกคนมีสิทธิเสมอภาคในการสอบคัดเลือกเข้าเป็นข้าราชการ เป็นต้น

1.3.4 ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคม ในที่นี้ไม่ได้หมายความว่า รัฐ ประชาธิปไตยจะต้องทำให้สมาชิกทุกคนมีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมสูง กล่าวคือ มีรายได้สูง และมีความเป็นอยู่ที่หรูหรากันทุกคน แต่จะต้องพยายามกระจายรายได้ นำเอาทรัพยากรทางสังคมมาใช้ ประโยชน์ ตลอดจนว่างระหว่างชนชั้นให้น้อยลง โดยการสนับสนุนหรือช่วยเหลือกลุ่มที่ด้อยโอกาส กว่าให้เติบโตใหญ่และแข็งแรงพอที่จะช่วยเหลือตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การที่รัฐสนับสนุน โครงการจัดตั้งกลุ่มส่งเสริมอาชีพในชนบท โครงการจัดตั้งสหกรณ์ผู้ผลิต สหกรณ์ผู้จำหน่าย ผลิตภัณฑ์ใด ๆ โครงการสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน เพื่อยกระดับความกินดี อยู่ดี เป็นต้น

ในความหมายของ “ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์” นักวิชาการ ได้ให้ความหมาย ของประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ ไว้ดังนี้

กระมล ทองธรรมชาติ (2531 : 94-95) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็น อุดมการณ์ หมายถึง ความเชื่อถือ ความเชื่อมั่นของบุคคลซึ่งประกอบด้วย หลักการ คือ ความเสมอภาค ของบุคคลทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนการที่บุคคลมีเสรีภาพในการกระทำการ ต่าง ๆ ได้ตามความสมัครใจเป็นเสรีภาพในการพูด การเขียน การโฆษณา เป็นต้น ครอบคลุมที่ไม่ ละเมิดสิทธิของผู้อื่น

ชัยอนันต์ ฤทธิพิช (2532 : 56-62) ได้อธิบายถึงประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ พอสรุปได้ดังนี้

1. การมีความศรัทธาในความสามารถของมนุษย์ มีศรัทธาในสติปัญญาในการสามารถทำงาน ร่วมกันของมนุษย์ ศรัทธาในความมีเหตุผลของมนุษย์

2. เชื่อในสิทธิเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็น การพูด การพิมพ์เผยแพร่ การประชุม การรวมกลุ่ม การจัดตั้งสมาคม การจัดตั้งพรรคการเมือง เป็นต้น
3. เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันตามกฎหมายและการเมืองทุกคนควรได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน การมีสิทธิเสรีภาพทางการเมือง และการดำเนินชีวิตเท่าเทียมกัน โดยไม่แยกเพศ ชาติ กำเนิดและฐานะทางเศรษฐกิจ สังคมว่าเป็นอย่างไร รวมทั้งการได้รับโอกาสในการแสวงหาการศึกษา การทำงานที่เท่าเทียมกันอีกด้วย
4. เชื่อว่าอำนาจทางการเมืองของรัฐบาลเกิดขึ้นจากความยินยอมจากประชาชน ดังนั้นรัฐบาลที่ชอบธรรมจึงต้องเป็นรัฐบาลซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชน
5. เชื่อว่าสถาบันทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เป็นกลไกของรัฐที่มีอยู่ เพื่อรับใช้บุคคลในสังคม รัฐต้องเข้าไปแทรกแซงในกิจการของเอกชนให้น้อยที่สุด
6. เชื่อว่าประชาชนมีสิทธิที่จะทำการต่อต้านรัฐบาลที่ไม่ปฏิบัติการเพื่อช่วยคนในสังคมให้บรรลุถึงความสุขสมบูรณ์ เพราะรัฐจะอยู่ได้ก็ด้วยเป้าหมายที่จะคุ้มครองชีวิตทรัพย์สินและการแสวงหาความสุขให้แก่ประชาชน

ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ เป็นแนวความคิดอย่างหนึ่งในการปกครองในระบบประชาธิปไตย ที่เกี่ยวกับบุคคล และหลักการทางการเมืองของบุคคลทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนในเรื่องสิทธิเสรีภาพในการกระทำการใด ๆ ได้ตามความสมัครใจไม่ว่าเสรีภาพในการพูด การเขียน การโฆษณา เป็นต้น

2. ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบอบการเมืองการปกครอง

ระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย (โครงสร้างและรูปแบบของการเมืองการปกครอง <http://www.kullawat.net> 28/12/52) หมายถึง ระบบการปกครองที่อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองอย่างแท้จริง ทั้งทางตรงและทางอ้อม

ประชาธิปไตยทางตรง คือ ประชาชนร่วมกันลงประชามติ กำหนดแนวทาง หรือตัดสินใจในทางการเมืองการปกครอง เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์และสิทธิ เสรีภาพของตน ได้โดยตรง ซึ่งมักใช้ในสังคมที่มีขนาดเล็ก

ประชาธิปไตยทางอ้อม คือ การที่ประชาชนคัดเลือกตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่แทนตน โดยการใช้สิทธิออกเสียงในสภาเพื่อพิทักษ์ ผลประโยชน์ สิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยรวม การปกครองแบบประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบอบการเมืองการปกครอง ถ้าแบ่งตามลักษณะที่ดูกันไปใช้ในปัจจุบันแล้วอาจแบ่งได้เป็น 3 แบบ คือ

2.1 ประชาธิปไตยเสรีนิยม (Liberal Democracy) นักวิชาการได้ให้ความหมายของประชาธิปไตยเสรีนิยมไว้หลายท่าน เช่น อลิตประชานาธิบดีสหรัฐอเมริกาอับราฮัม ลินคอล์น

(Abraham Lincoln) ได้ให้คำนิยามของการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย (Democracy) ที่ได้รับการยอมรับและนำไปอ้างอิงกันอย่างกว้างขวางว่า “การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย หมายถึง การปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน” (วัชรรา ไชยสาร <http://www.parliament.go.th> 28/12/2552) ในที่นี้มีนักวิชาการ ได้ให้ความหมาย ไว้ดังนี้

จรรยา สุภาพ (2514 : 45) กล่าวว่า หลักการที่สำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย คือประชาชนต้องเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดในการปกครองมีส่วนร่วมในการปกครอง การวางนโยบายและการตัดสินใจในปัญหาของประเทศ การมีส่วนร่วมนี้อาจจะเป็นแบบ โดยตรงหรือโดยอ้อมก็ได้ โดยตรงคือ การเข้าไปบริหารเอง โดยอ้อมคือ การเลือกตั้งตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่ควบคุมแทน หลักสำคัญของระบอบประชาธิปไตยมี 3 ประการ คือหลักเสรีภาพ หลักความเสมอภาค และหลักภราดรภาพ

1. หลักเสรีภาพ หมายความว่า บุคคลมีอิสระที่จะกระทำหรือไม่กระทำการใด ๆ ได้ อย่างเสรีผู้ใดจะมาบังคับไม่ได้ แต่การใช้เสรีภาพนั้นจะต้องเคารพกฎหมายอย่างเคร่งครัดเสรีภาพสำคัญที่พึงมี ได้แก่ เสรีภาพในร่างกาย เสรีภาพในการเขียน การพิมพ์ การโฆษณาและเสรีภาพในการประชุมหรือการรวมกลุ่ม
2. หลักความเสมอภาค หมายความว่า บุคคลจะต้องมีความเท่าเทียมกันในเรื่องของการมีสิทธิเสรีภาพ โดยไม่คำนึงถึงฐานะอันครครัด ฐานะทางเศรษฐกิจ ความรู้และศาสนาที่นับถือ
3. หลักภราดรภาพ หมายความว่า บุคคลจะต้องมีความเป็นอยู่เหมือนเป็นพี่น้องกันมีความรักใคร่กลมเกลียว โดยมีกฎหมายเป็นหลักในการอำนวยความสะดวกร่วมกัน

2.2 สังคมนิยมประชาธิปไตย (Democratic Socialism) สังคมนิยมประชาธิปไตยมีลักษณะที่สำคัญพอสรุปได้ 6 ประการ (ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 2532 : 187-188) คือ

- 2.2.1 เน้นความสำคัญในเรื่องการกดขี่ขูดรีด การที่ความมั่งคั่งรวมอยู่ที่กลุ่มคนจำนวนน้อย ความยากจน และข้อบกพร่องต่าง ๆ ของระบอบสังคมนิยม
- 2.2.2 เชื่อว่าในสังคมนิยมการต่อสู้ชนชั้น แต่การต่อสู้และความขัดแย้งทางชนชั้นที่มีอยู่นั้นไม่จำเป็นที่จะต้องกระทำกันด้วยความรุนแรงเป็นสงครามชนชั้นแต่สามารถแก้ไขได้โดยสันติวิธี
- 2.2.3 ต้องนำระบบสังคมนิยมมาใช้แทนระบบทุนนิยม แต่เชื่อว่าระบบนายทุนนั้นจะเสื่อมสลายไปที่ละเล็กทีละน้อยแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยองค์กรผู้ใช้แรงงานมีความเข้มแข็งมีอิทธิพลมากขึ้น และการที่นายทุนเองเห็นการณ์ไกลว่าจำเป็นที่จะต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปจึงยอมลดอำนาจที่ตนเองมีอยู่ลงและ โดยการออกกฎหมายผ่านทางรัฐสภา เช่น การประกันอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ การโอนที่ดินและอุตสาหกรรมที่มีลักษณะผูกขาดมาเป็นของรัฐ การเพิ่มอัตราภาษีด้วย

วิธีการที่เป็นแบบวิวัฒนาการมากกว่าการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้วยการปฏิบัติที่ให้ความรุนแรงเข้าประหัดประหารด้วยกำลังอาวุธ

2.2.4 มีความเชื่อมั่นว่าพรรคการเมืองที่เป็นสังคมนิยมสามารถเข้าไปมีอิทธิพลและก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงไปในแนวทางสังคมนิยมได้โดยไม่จำเป็นต้องใช้เผด็จการของชนชั้นกรรมาชีพ หรือเผด็จการอื่นใด

2.2.5 เชื่อว่าการจัดระบบสังคมนิยมควรเป็นไปในรูปของการที่ชุมชนมีกรรมสิทธิ์และเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตร่วมกัน เว้นแต่กิจกรรมบางประเภท เช่น ร้านค้าย่อย แปรลงขนาดเล็ก และสินค้าประเภทบริโภค ซึ่งจะต้องผลิตขึ้นตามบุคลิกภาพและความนิยมของผู้บริโภคนั้นควรปล่อยให้เอกชนเป็นผู้ทำ

2.2.6 ถือว่ารายได้ที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นจะต้องเฉลี่ยให้กับผู้ทำงานตามกำลังงานที่ได้กระทำไป ประเทศที่ใช้การปกครองในระบอบสังคมนิยมประชาธิปไตย มีหลายประเทศ เช่น นอร์เวย์ สวีเดน ออสเตรีย นิวซีแลนด์ อังกฤษ และฝรั่งเศส เป็นต้น (ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 2532 : 190-191)

2.3 เผด็จการประชาธิปไตยของประชาชน (People's Democratic Dictatorship) เผด็จการประชาธิปไตย ประชาชนมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าประชาธิปไตยรวมศูนย์อำนาจ (Democratic Centralism) มีพื้นฐานและได้รับอิทธิพลจากคาร์ล มาร์กซ์ มีลักษณะที่สำคัญ (ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 2532 : 196-202) ดังนี้

2.3.1 ระบบการเมืองเป็นเพียงโครงสร้างเบื้องต้น (Super Structure) ของสังคมนิยมที่เกิดขึ้นและถูกกำหนดโดยโครงสร้างทางเศรษฐกิจกล่าวคือ ระบบความสัมพันธ์ทางการผลิตที่เกิดจากลักษณะการถือครองปัจจัยสำคัญทางการผลิต ความสัมพันธ์ทางการผลิตเป็นสิ่งที่กำหนดความสัมพันธ์ทางการเมืองรวมทั้งการกำหนดรูปแบบของสถาบันทางสังคมอื่น ๆ อีกด้วย

2.3.2 ความขัดแย้งทางสังคมเป็นความขัดแย้งทางชนชั้นชนชั้นในสังคมแบ่งตามลักษณะของการควบคุมปัจจัยสำคัญของการผลิตได้เป็นสองชนชั้น คือ ชนชั้นที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตกับชนชั้นกรรมาชีพ ผู้ไร้กรรมสิทธิ์ ไร้สมบัติต้องให้ชนชั้นกรรมาชีพซึ่งเป็นคนส่วนมากของสังคมเป็นผู้ยึดอำนาจรัฐและเปลี่ยนแปลงรูปแบบของความสัมพันธ์ทางการผลิตเสียใหม่จึงจะทำให้การกดขี่การเอารัดเอาเปรียบในสังคมหมดสิ้นไป

2.3.3 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของประชาชนมีลักษณะที่สำคัญบางประการ (ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 2532 : 196-221) คือ

1) ให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในขั้นตอนของการดำเนินการตามนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์ ส่วนในการกำหนดนโยบายนั้นพรรคเป็นผู้กำหนดแต่เพียงผู้เดียว ประชาชนเข้ามามี

ส่วนร่วมด้วยการพยายามแสดงออกซึ่งผลประโยชน์ของกลุ่มต่าง ๆ ตั้งแต่ขั้นตอนแรกของการวางแผนนโยบายสำคัญต่าง ๆ

2) ให้ความสำคัญต่อการติดต่อสัมพันธ์กันโดยตรงระหว่างผู้ปฏิบัติงานของพรรคกับมวลชนว่าเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองและเพื่อให้ผู้นำทางการเมืองได้สัมผัสและรับรู้

3) กิจกรรมทางการเมืองของประชาชนจะเป็นการสนับสนุนผลประโยชน์ร่วมสูงสุดของชาติ ซึ่งพรรคคอมมิวนิสต์เป็นผู้กำหนดผลประโยชน์ร่วมของชาติแต่เพียงผู้เดียว

4) คุณธรรมและคุณสมบัติของผู้นำทางการเมืองเป็นเครื่องประกันการมีรัฐบาลที่ดีมากกว่าการให้ประชาชนควบคุมรัฐบาลในรูปของการควบคุมทางกฎหมายและสถาบันทางการเมือง การเปลี่ยนตัวผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จะเป็นผู้ตัดสินใจ

5) ประชาชนจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองตามแนวทางที่พรรคกำหนดไว้อย่างเต็มที่ที่จะเพิกเฉยไม่ได้ สิ่งใดที่พรรคกำหนดว่าเป็นผลประโยชน์ของชาติ หรือเป็นภาระหน้าที่ของส่วนรวมแล้วจะอ้างภาระหน้าที่ส่วนตัวส่วนครอบครัวแล้วหลีกเลี่ยงไม่ทำไม่ได้

ประชาธิปไตยที่เป็นระบบการเมืองการปกครองที่ใช้ในปัจจุบันจะมีประชาธิปไตยเสรีนิยม สังคมนิยมประชาธิปไตย และเผด็จการประชาธิปไตยของประชาชน ซึ่งแต่ละระบบมีลักษณะแตกต่างกัน โดยระบบประชาธิปไตยเสรีนิยมจะให้สิทธิในการมีส่วนร่วมของประชาชนมากที่สุดไม่ว่าในเรื่องหลักเสรีภาพ หลักความเสมอภาค และหลักภราดรภาพ

ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย ประกอบด้วย

1.1 พฤติกรรมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย

การเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองในระบบเผด็จการนั้น เรื่องที่ศึกษาได้ก็เฉพาะความแตกต่างระหว่างผู้นำของประเทศกับประชาชนทั่วไป ในหมู่ประชาชนเองนั้น บทบาทการเมืองคล้ายคลึงกัน คือมีหน้าที่ทำตามรัฐบาลสั่งเท่านั้น แต่ในระบบประชาธิปไตยนั้น อาจจะศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในทางการเมือง (Political Participation) ในหมู่ประชาชนเอง เพราะในหมู่ประชาชนด้วยกันนั้น อาจจะมี ความแตกต่างในเรื่องการมีส่วนร่วมในทางการเมืองเป็นอย่างมาก ซึ่งเราอาจจะแบ่งลำดับการมีส่วนร่วมในทางการเมืองได้หลายระดับจากมากไปหาน้อย (ณรงค์ สิน สวัสดิ์, 2539 : 115-116) โดยดูจากตาราง 2.1

ตารางที่ 1 ระดับการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย

ระดับการเข้ามามีส่วนร่วมจากน้อยไปหามาก	5	ผู้มีตำแหน่งทางการเมือง (เช่น ประธานาธิบดีหรือนายกรัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ผู้ว่าราชการจังหวัดที่ประชาชนเลือกตั้ง นายกเทศมนตรี
	4	ผู้สมัครรับเลือกตั้งในตำแหน่งดังกล่าวข้างต้น (บางคนอาจได้ บางคนสมัครแล้วอาจจะไม่ได้)
	3	ช่วยโฆษณาหาเสียง (เช่น ช่วยแจกใบปลิว ช่วยวางแผนเลือกตั้ง)
	2	การร่วมโดยทางอ้อม (เช่น อ่านหนังสือพิมพ์ หรือดูโทรทัศน์ในเรื่องเกี่ยวกับการเมือง ถกปัญหาการเมือง ดิฉันระดมที่มีตราพรรคการเมือง
	1	ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง
	0	ไม่ไปลงคะแนนเสียง ไม่รู้ความเป็นไปในทางการเมือง

หมายเหตุที่มา : ฌรงค์ สินสวัสดิ์. (2539 : 115-116)

1.2 ทักษะทางการเมืองกับการเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมือง

ผู้ที่สนใจการเมืองอาจจะดูได้จากการติดตามข่าวสารทางการเมือง เช่น โดยทางหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ การพูดคุยกับคนอื่นทางการเมือง การไปฟังเขาหาเสียงเลือกตั้ง ผู้ที่สนใจการเมือง มักจะมีแนวโน้มที่จะไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง หรือไปช่วยผู้สมัครที่ตนชอบ หาเสียงหรืออาจจะโคดลงไปสมัครรับเลือกตั้งเสียเอง นึกถึงคนสองคนเดินผ่านผู้สมัครผู้แทนซึ่งกำลังพูดหาเสียงอยู่คนหนึ่งที่มุ่งรีบเดินเข้าไปฟัง อีกคนเดินเลยไปอย่างไม่สนใจก็พอจะสันนิษฐานได้ว่าคนแรกมีแนวโน้มที่จะไปเลือกตั้งเมื่อวันนั้นมาถึงมากกว่าคนที่ 2 และในขณะเดียวกันผู้ที่สนใจการเมืองมากกว่า มีความปรารถนาอยากให้คนนั้นคนนี้ชนะเลือกตั้ง คนเหล่านี้จะมีแนวโน้มที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมือง เช่น ช่วยผู้สมัครที่ชอบ หาเสียงไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง มากกว่าคนที่ไม่สนใจการเมือง ไม่เห็นความสำคัญของผู้สมัคร ใครจะแพ้ชนะไม่สำคัญ (ฌรงค์ สินสวัสดิ์. 2539 : 117)

ข้อมูลจากการเลือกตั้งของสหรัฐเมื่อปี ค.ศ. 1956 ซึ่งทำการสำรวจโดย ศูนย์วิจัยของ University of Michigan ได้ทำการศึกษาในเรื่องนี้โดยวัดความเกี่ยวพันระหว่าง

1. ความสนใจเลือกตั้งและความปรารถนาจะให้คนใดคนหนึ่งชนะเลือกตั้ง
2. ระดับของการเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมือง (คือดูจากคำถามที่ว่า ไปเลือกตั้งหรือเปล่า หรือช่วยผู้สมัครหาเสียงหรือเปล่า)

สำหรับในข้อ ก. นั้น เมื่อวัดแล้วผู้วิจัยได้แบ่งระดับความสนใจเลือกตั้งและความปรารถนาจะ
ให้คนใดคนหนึ่งชนะเลือกตั้งออกเป็น 4 ระดับ คือ 1. มากที่สุด 2. มาก 3. น้อย 4. น้อยที่สุด

สำหรับในข้อ ข. นั้นได้แบ่งบุคคลออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มที่ไม่ไปลงคะแนนเสียง
เลือกตั้ง 2. กลุ่มที่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง 3. กลุ่มที่ลงมือช่วยเขาหาเสียงเลือกตั้ง

ตารางที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างความสนใจการเมืองและการเข้ามีส่วนร่วมในทางการเมือง
(คิดเป็นเปอร์เซ็นต์)

ระดับการเข้ามีส่วนร่วม ทางการเมือง	ความสนใจการเมือง				
	1. มาก ที่สุด	2. มาก	3. น้อย	4. น้อย ที่สุด	รวม
ไม่ไปออกเสียง	9	20	30	47	25
ไปออกเสียง	64	66	61	49	61
ไปออกเสียงและช่วยหาเสียง	27	14	9	4	14
รวม	100%	100%	100%	100%	100%
จำนวนคนที่ถาม	(436)	(542)	(458)	(335)	(1,771)

หมายเหตุที่มา : ณรงค์ สินสวัสดิ์ (2539 : 117)

เสร็จแล้วก็มีการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างข้อ ก. และข้อ ข. ซึ่งดูผลลัพธ์ได้จากตาราง
2.2 ข้างต้น

ซึ่งตัวเลขจากตาราง 2.2 นี้จะชี้ให้เห็น ได้ชัดว่าผู้ที่มีความสนใจการเมืองมากมีแนวโน้มจะเข้า
ไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองมากกว่า ในกลุ่มผู้ที่สนใจการเมืองมากที่สุดนั้นจะเห็นว่า มีเพียง 9% ที่
ไม่ไปออกเสียงเลือกตั้ง ส่วนในพวกที่สนใจการเมืองน้อยที่สุดนั้นมีถึง 47% ที่ไม่ไปออกเสียง และมี
เพียง 4% เท่านั้น ที่ไปออกเสียงและช่วยหาเสียง (ณรงค์ สินสวัสดิ์. 2539 : 117)

1.3 ความเลื่อมใสในพรรคการเมืองหรือตัวผู้สมัคร

บุคคลที่มีความเลื่อมใสในพรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่งเป็นพิเศษ มีแนวโน้มที่จะ
เข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมือง นอกจากนี้ผู้ที่มีความเลื่อมใสพรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่งเป็นพิเศษ

ยังมีแนวโน้มที่จะมีความสนใจทางการเมืองมากด้วย นอกจากนี้บุคคลที่ชอบผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดคนหนึ่งเป็นพิเศษ ก็มีแนวโน้มที่จะเข้ามีส่วนร่วมในทางการเมืองมากไปด้วย บุคคลที่สนใจปัญหาทางการเมืองใดปัญหาหนึ่งมากเป็นพิเศษ ก็มีแนวโน้มที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองมากตามไปด้วย ปัญหาก็คือทำไมบางคนจึงสนใจการเมืองมาก บางคนสนใจการเมืองน้อย ก็มีการศึกษาในเรื่องนี้และพบว่าบางคนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูง (Socio-economic Status) มักจะสนใจการเมืองและมีความปรารถนาทางการเมืองคือ อยากให้การเมืองเป็นไปในรูปนั้น รูปนี้มากขึ้นด้วยสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคลนี้อาจจะ ได้จากการศึกษา รายได้ของตัวบุคคลและของบิดามารดาของเขา ถ้ารายได้และการศึกษาของตัวเองสูงก็หมายถึงการมีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูง (Letter W. Milbrath. 1968 : 118) นอกจากนี้ยังมีการศึกษาและพบว่า ผู้ชายมีแนวโน้มที่จะสนใจหรือมีความปรารถนาทางการเมืองมากกว่าเพศหญิง

1.4 ความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมืองของตน (Political Efficacy)

บุคคลที่เชื่อว่าเขามีความสามารถที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ คือเขาเป็นคนที่มีประสิทธิภาพในทางการเมือง (Political Efficacy) มีแนวโน้มที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่คิดว่าตนไม่มีประสิทธิภาพทางการเมือง ประสิทธิภาพทางการเมืองนี้ผู้ที่เริ่มวัดคือ Angus Campbell กับพวก เขาวัดโดยใช้คำถาม 5 คำถาม ให้ตอบว่าเห็นด้วยกับคำถามทั้ง 5 นี้หรือไม่คือ

1. ข้าพเจ้าคิดว่าเจ้าหน้าที่รัฐบาลไม่สนใจกับความคิดของคนอย่างข้าพเจ้าเลย
2. การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นวิธีที่สำคัญที่สุด ในการวางนโยบายและบริหารประเทศ
3. การลงคะแนนเสียงเป็นวิธีเดียวเท่านั้น ที่คนอย่างข้าพเจ้าจะสามารถมีอิทธิพลต่อการดำเนินงาน

ของรัฐบาล

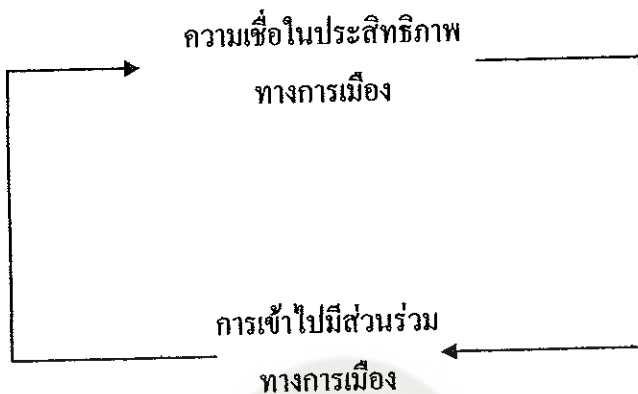
4. คนอย่างข้าพเจ้าไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำงานของรัฐบาล
5. บางครั้งการเมืองและรัฐบาลดูเหมือนเรื่องสลบซับซ้อนเกินกว่าที่บุคคลอย่างข้าพเจ้าจะเข้าใจ

บุคคลที่เห็นด้วยกับข้อความแต่ละข้อก็หมายถึงการที่ไม่เชื่อในประสิทธิภาพในทางการเมืองของตัวเอง บางคนก็อาจจะเห็นด้วยกับเพียงบางข้อ บุคคลที่ไม่เห็นด้วยกับทุกข้อ คือ ผู้ที่จัดเข้าไปอยู่ในกลุ่มของผู้มีประสิทธิภาพในทางการเมืองสูง (Angus Campbell, P.E. Converse, W.E. Miller and D.L. Stokes. 1964 : 119)

ในเรื่องความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมือง ได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

โรเบิร์ต ดาห์ล (Robert A. Dahl. 1961 : 120) อาจารย์ทางรัฐศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัย Yale เชื่อว่าในประสิทธิภาพทางการเมือง และการเข้ามีส่วนร่วมในทางการเมือง นั้นคือทั้งสองซึ่งต่างก็มี

อิทธิพลต่อกันและกัน ความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมืองทำให้เข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมือง และการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองก็ทำให้ความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมืองเพิ่มขึ้น ไปด้วย

แผนภาพที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมืองและการเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองของ โรเบิร์ต คาล์ด

1.1 ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ

แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญ หลวงประดิษฐ์มนูธรรม (วิญญู เจริญนาม. 2541 : 103) ได้ให้ความหมายกฎหมายรัฐธรรมนูญว่า “กฎหมายรัฐธรรมนูญที่ปกครองแผ่นดินเป็นกฎหมายที่บัญญัติระเบียบแห่งอำนาจสูงสุดในแผ่นดินทั้งหลายและวิธีการทั่วไปแห่งอำนาจนี้ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่ารัฐธรรมนูญการปกครองวางหลักอำนาจสูงสุดของประเทศ”

ความคิดในแบบสามัญสำนึก โดยทั่วไปเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญก็คือ กฎหมายสูงสุดที่ใช้ในการปกครองประเทศที่ทั้งผู้ปกครองและประชาชน หรือผู้อยู่ใต้ปกครองต้องรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนเอง สำหรับการศึกษาศึกษาเกี่ยวกับหัวข้อเรื่อง “รัฐธรรมนูญ” ในวิชานี้เป็นการศึกษารายละเอียดปลีกย่อยทุกประการที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของรัฐธรรมนูญที่นักรัฐศาสตร์ไม่อาจพลาดได้ คำว่า “กฎหมายรัฐธรรมนูญ” (รุจิรา เตชางกูร และสุรพันธ์ ทับสุวรรณ. 2543 : 30) จะใช้เรียกใน 3 กรณีต่อไปนี้คือ

1. ใช้เรียกสำหรับวิชา เช่น วิชากฎหมายรัฐธรรมนูญและสถาบันการเมือง
2. ใช้เรียกกับประเทศที่มีรัฐธรรมนูญในลักษณะเดียวกับของประเทศอังกฤษ
3. ใช้เรียกกฎหมายบางฉบับที่มีสาระเกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญ

1.1.1 ความหมายของรัฐธรรมนุญในศตวรรษที่ 18

คำว่า “รัฐธรรมนุญ” (Constitution) (รุจิรา เศษางกูร และสุรพันธ์ ทับสุวรรณ. 2543 : 30) เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 18 เกิดขึ้นพร้อมกับ “ขบวนการประชาธิปไตย” ที่ต้องการกำหนดขอบเขตอำนาจของผู้ปกครองประเทศให้ชัดเจนและให้มีหลักประกันในสิทธิเสรีภาพของราษฎรบรรจุไว้ในตัวบทรัฐธรรมนุญอีกด้วยดังปรากฏในมาตรา 16 แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของฝรั่งเศสที่ประกาศว่า “สังคมใดไม่มีหลักประกันสิทธิมนุษยชนและไม่มีการแบ่งแยกอำนาจสังคมนั้นย่อมไม่มีรัฐธรรมนุญ มาตราดังกล่าวเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจที่ว่ารัฐธรรมนุญต้องเป็นรัฐธรรมนุญในระบบเสรีจากปฏิญญาดังกล่าวทำให้เกิดความเข้าใจและยอมรับกันต่อมาว่าความหมายของรัฐธรรมนุญจะต้องเป็นรัฐธรรมนุญแบบเสรีประชาธิปไตยเท่านั้น ซึ่งจากหลักในข้อเท็จจริงที่ปรากฏให้เห็นชัดเจนว่าทุกประเทศที่กำเนิดขึ้นย่อมต้องมีการจัดระเบียบอำนาจการปกครองบังคับบัญชาสูงสุดขึ้นใช้บังคับเสมอซึ่งก็คือรัฐธรรมนุญนั่นเอง โดยไม่จำเป็นต้องเป็นรูปแบบรัฐธรรมนุญที่เสรี กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการจัดระเบียบการปกครองบังคับบัญชาขึ้นอยู่กับอุดมการณ์ของแต่ละสังคมว่าต้องการในแบบใด หากต้องการแบบประชาธิปไตยจะต้องมีการกำหนดหลักประกันเสรีภาพ เช่น ให้มีหลักประกันในเรื่องความเป็นอิสระแก่ผู้พิพากษาโดยที่รัฐบาลไม่มีอำนาจในการแต่งตั้งหรือโยกย้ายผู้พิพากษา แต่เป็นเรื่องของคณะกรรมการตุลาการ เพราะการให้หลักประกันแก่ผู้พิพากษาก็เท่ากับเป็นการให้หลักประกันแก่ราษฎรในทางอ้อม หากเป็นสังคมที่ไม่ต้องการอุดมการณ์ประชาธิปไตยรัฐธรรมนุญก็อาจออกมาในอีกรูปแบบหนึ่ง เช่น ไม่มีการแยกอำนาจออกเป็นอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการ โดยที่อาจถูกรวมอยู่ที่องค์กรเดียวซึ่ง ได้แก่ พรรคการเมือง เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่า ความเข้าใจของคนในศตวรรษที่ 18 ที่ผูกพันอยู่กับรัฐธรรมนุญเสรีดังที่ปรากฏในมาตรา 16 แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของฝรั่งเศส เป็นความเข้าใจที่ผิดในหลักวิชาการทางรัฐศาสตร์ถือว่า ไม่ใช่ความหมายที่ถูกต้อง

1.1.2 ความหมายของรัฐธรรมนุญที่เป็นหลักสากล

คำจำกัดความที่ดีที่สุดของคำว่า “รัฐธรรมนุญ” (รุจิรา เศษางกูร และสุรพันธ์ ทับสุวรรณ. 2543 : 31) น่าจะเป็นนิยามของ ศาสตราจารย์ มาร์แชล เปรโล่ (Marcel Prelot) ชาวฝรั่งเศสที่ระบุว่า “กฎหมายรัฐธรรมนุญ คือ ศาสตร์ว่าด้วยกฎข้อบังคับทางกฎหมายที่จัดตั้งอำนาจของผู้ปกครองรัฐ การใช้อำนาจของผู้ปกครองและการสืบทอดอำนาจของผู้ปกครอง” ทั้งนี้เพราะหากวิเคราะห์ตามหลักวิชารัฐศาสตร์แล้วเป็นความหมายของรัฐธรรมนุญที่เป็นหลักสากลซึ่งตรงกับสภาพข้อเท็จจริงที่ว่าทุกประเทศในโลกไม่ว่าจะเป็นประเทศสังคมนิยม หรือประเทศเสรีประชาธิปไตยย่อมมีรัฐธรรมนุญทั้งสิ้น ดังที่เล็กกล่าวมาแล้วในบทแรก ๆ ที่ว่ารัฐธรรมนุญมีขึ้นพร้อมกับการเกิดขึ้นของรัฐ การปกครองในสมัยโบราณของประเทศต่าง ๆ อาจไม่มีเอกสารฉบับหนึ่งที่บรรจุกฎข้อบังคับการจัดระเบียบอำนาจรัฐ หรืออำนาจทางการเมืองการปกครองไว้ในรูปรัฐธรรมนุญฉบับหนึ่งก็ตาม แต่โดย

ข้อเท็จจริงแล้วตัวกฎข้อบังคับต่าง ๆ มีอยู่แล้วเพียงแต่กระจายอยู่ตามที่ต่าง ๆ ยกตัวอย่าง ประเทศไทยสมัยโบราณบรรดากฎข้อบังคับปรากฏอยู่ในรูปของกฎหมายจารีตประเพณีการปกครอง อยู่ในหลักกทพิทธราชธรรม ตลอดจนอยู่ในพระบรมราชโองการต่าง ๆ ของพระเจ้าแผ่นดิน ฯลฯ โดยที่กฎข้อบังคับเหล่านี้ก็คือรัฐธรรมนูญนั่นเอง สรุปได้ว่าเมื่อมีการก่อตั้งรัฐจะต้องมีกฎหมายสูงสุดอยู่เสมอแม้จะไม่ได้เรียกว่ารัฐธรรมนูญก็ตาม

1.1.3 วัตถุประสงค์ของรัฐธรรมนูญ วัตถุประสงค์ของรัฐธรรมนูญมี 2 ประการ คือ

1) การจัดระเบียบอำนาจของรัฐ หมายความว่า เป็นการจัดระเบียบขององค์กรที่จะมาใช้อำนาจรัฐ ซึ่งได้แก่อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ ถ้าเป็นรัฐธรรมนูญแบบเผด็จการองค์กรเดียวจะคุมอำนาจไว้ทั้งหมด ซึ่งโดยมากมักเป็นฝ่ายบริหาร กล่าวโดยสรุปก็คือ เป็นการจัดองค์กรที่จะมาใช้อำนาจของรัฐซึ่งขึ้นอยู่ในแต่ละรัฐ ไปว่ารัฐนั้น ๆ มีเป้าหมายและมีอุดมการณ์อย่างไร กล่าวคือ จะเป็นประชาธิปไตย หรือเผด็จการ จะแยกอำนาจหรือไม่แยกอำนาจ นอกจากนี้ยังรวมถึงกฎระเบียบที่ว่าด้วยการสืบต่ออำนาจของผู้ปกครองประเทศว่าอยู่ตลอดชีพหรือสืบทอด โดยการเลือกตั้ง หรือโดยสืบสันตติวงศ์

2) การกำหนดจุดมุ่งหมายหรือแนวทางการใช้อำนาจรัฐ หมายความว่า เป็นการกำหนดว่าอำนาจรัฐจัดตั้งขึ้นเพื่อเป้าหมายอะไร กล่าวคือจะเป็นในรูปเสรีนิยมหรือสังคมนิยมหรือแม้แต่ชาตินิยมในเรื่องเป้าหมายนี้ บางครั้งมีการประกาศออกมาเด่นชัดในเอกสารพิเศษที่เรียกว่า “ปฏิญญา” ตัวอย่างคือ “ปฏิญญาแสดงเอกราชของอเมริกา” (The Declaration of Independence) ลงวันที่ 4 กรกฎาคม ค.ศ. 1776 และบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิมนุษยย์ (Bills of Rights) ของรัฐต่าง ๆ ในอเมริกา (ไพโรจน์ ชัยนาม. 2524 : 84) หรือปฏิญญาแสดงสิทธิของมนุษยย์และของพลเมืองดีของฝรั่งเศส ลงมติรับเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม ค.ศ. 1789 ภายหลังการปฏิวัติใหญ่ (ไพโรจน์ ชัยนาม. 2524 : 85) หรือในมาตรา 3 ของปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนฝรั่งเศส ค.ศ. 1789-1791 ประกาศว่า “ไม่มีบุคคลใดหรือบุคคลใดจะสามารถใช้อำนาจที่ได้มาจากชาติโดยตรง” บางครั้งเป้าหมายมีประกาศไว้ในบทนำของรัฐธรรมนูญ บางครั้งมีระบุไว้ชัดเจนในมาตราต่าง ๆ ในเนื้อหาของรัฐธรรมนูญแต่บางครั้งเป้าหมายของรัฐธรรมนูญฉบับนั้นแอบแฝงซึ่งอุดมการณ์ของรัฐ ในบางบทของรัฐธรรมนูญที่ต้องการตรวจหาเอง เช่น เขียนไว้ว่า “ตำแหน่งผู้พิพากษาศาลยุติธรรมจะตลอดอนไม่ได้” ประโยคนี้แสดงให้เห็นว่ารัฐนั้นมีอุดมการณ์เสรีนิยมเป็นการให้หลักประกันความเป็นอิสระของผู้พิพากษา ซึ่งย่อมหมายถึงหลักประกันความเป็นอิสระของราษฎรด้วย

1.1.4 เนื้อหาของรัฐธรรมนูญ

เนื้อหาของรัฐธรรมนูญ คือ บทบัญญัติต่าง ๆ ที่บรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญโดยทั่วไปแล้วในตัวของรัฐธรรมนูญจะบรรจุแต่เรื่องสาระสำคัญ ส่วนรายละเอียดปลีกย่อยเรื่องอื่น ๆ จะอยู่ใน

กฎหมายธรรมดาในรัฐธรรมนูญ เราจะพบบทบัญญัติข้อบังคับอยู่ 2 ประเภท (ไพโรจน์ ชัยนาม. 2524 : 129) กล่าวคือ

1) บทบัญญัติที่เกี่ยวกับการจัดระเบียบอำนาจการเมืองการปกครองโดยตรง หมายความว่า อำนาจนั้นเป็นของใคร มาจากไหน กำหนดวิธีการเข้าสู่อำนาจของผู้ปกครองประเทศ การใช้อำนาจรวมถึงวิธีการสืบทอดอำนาจ

2) บทบัญญัติที่ไม่เกี่ยวกับการจัดระเบียบอำนาจการเมืองการปกครองโดยตรงแต่ เกี่ยวพันกับการให้หลักประกันสิทธิเสรีภาพของราษฎร เช่น มีการรับรู้ในสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ ของ ราษฎรในการประกาศเสรีภาพด้านต่าง ๆ รัฐธรรมนูญของประเทศประชาธิปไตยที่นิยมตามแบบเป็น การปฏิบัติใหญ่ในฝรั่งเศส หรือตามแบบของสหรัฐอเมริกาจะมีการประกาศ หรือมีปฏิญญาแสดงสิทธิ มนุษย์และพลเมืองออกมาพร้อมกับรัฐธรรมนูญ หรือบางทีก็เป็นอารัมบทขึ้นต้นรัฐธรรมนูญ บางครั้ง เราจะพบว่าการบรรจุไว้ในเอกสารต่างหากแยกมาจากรัฐธรรมนูญที่เรียกว่า “ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิ มนุษยชน” โดยประกาศถึงสิทธิเสรีภาพของราษฎรและวางเขตอำนาจของรัฐและในบางครั้งเอกสาร ดังกล่าวอาจกระจัดกระจายอยู่ในรัฐธรรมนูญในบางมาตราหรือในบางหมวดก็ได้ที่ว่าด้วยสิทธิ เสรีภาพของราษฎร

สรุปแล้วรัฐธรรมนูญ คือข้อกำหนดซึ่งอาจเป็นจารีตประเพณีหรือเป็นลายลักษณ์อักษรที่ ได้รับการยอมรับและค่านิยมการภายใต้รูปแบบที่เป็นทางการอันเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ ระเบียบองค์กร และความสัมพันธ์ของอำนาจ “มหาชน” นอกจากนี้ยังกำหนดถึงบรรดาสีทธิและ เสรีภาพทั้งหลายของพลเมือง รัฐธรรมนูญของไทย เป็นชื่อของกฎหมายชนิดหนึ่งที่ใช้เป็นหลักใน การปกครองประเทศ เทียบกับกฎหมายอื่น ๆ แล้ว รัฐธรรมนูญคือกฎหมายสูงสุด และกฎหมาย รัฐธรรมนูญ คือบรรดากฎเกณฑ์ทั้งหลายซึ่งอาจจะเป็นลายลักษณ์อักษรหรือหลักปฏิบัติจารีตประเพณี ที่เกี่ยวข้องกับรัฐกับสถาบันการเมืองและกับการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในรัฐ

1.2 ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่สะท้อนซึ่งความต้องการ ระดับการมีส่วนร่วมของ ประชาชน คุณภาพของพรรคการเมืองในการนำเสนอนโยบายสาธารณะ รวมทั้งความจริงใจของ รัฐที่จะร่วมสร้างบรรยากาศประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง ส่วนการออกเสียงเลือกตั้งเป็นสิทธิ ขึ้นมุลฐานของมนุษย์ ที่เป็นการแสดงเจตจำนงของประชาชนย่อมเป็นมุลฐานแห่งอำนาจของรัฐบาล ผู้ปกครองเจตจำนงดังกล่าว ต้องแสดงออกโดยการเลือกตั้งอันสุจริต ซึ่งจัดขึ้นเป็นครั้งคราวตาม กำหนดเวลาด้วยการลงคะแนนเสียงของชายหญิง โดยถือหลักคนละหนึ่งเสียงเท่ากันและกระทำเป็น

การลับด้วยวิธีการอื่นใดที่จะรับประกันในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เป็นไปโดยเสรี (ชมพู โกศลรัมย์.
<http://dllibrary.spu.ac.th> 18/10/2553)

1.2.1 ความหมายของ “การเลือกตั้ง” (Election) นักวิชาการได้ให้ความหมายของการเลือกตั้ง ไว้ดังนี้

David, Butler, and other (1981 : 216) ให้ความหมาย การเลือกตั้ง ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการมีส่วนร่วมที่เปิดโอกาสให้แก่สามัญชนทั่วไป และการมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมทั่ว ๆ ไป ในกิจการสาธารณะของการเลือกตั้งนี้ ได้กลายเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นพลเมือง

วิสุทธิ โทธิแท้ (2524 : 63) ให้ความหมาย การเลือกตั้ง ว่าเป็นบุคคลได้เลือกบุคคลหนึ่งหรือบุคคลจำนวนหนึ่งจากหลาย ๆ คน หรือเลือกจากบัญชีรายชื่อผู้เข้าสมัครรับเลือกตั้งบัญชีหนึ่ง หรือบัญชีจำนวนหนึ่งจากบัญชีรายชื่อหลาย ๆ บัญชีเพื่อให้ไปกระทำการอันหนึ่งอันใดแทนตน

พินิจจรรย์ นามวัฒน์ (2534 : 716) ให้ความหมาย การเลือกตั้ง ว่าการที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการออกเสียงลงคะแนนตามความเห็นของตนเองโดยอิสระว่าจะเลือกผู้ใดเป็นผู้แทนของตนเข้าไปใช้อำนาจอธิปไตยโดยบริหารกิจการของประเทศ ผู้ที่จะได้รับการเลือกตั้งนั้นจะเป็นผู้สมัครใจเสนอตัวเข้ามาให้ประชาชนเลือกและผู้ที่ได้รับเลือกด้วยคะแนนเสียงส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้แทนของประชาชนทั้งหมด มีสิทธิตามที่ได้รับมอบหมายจากประชาชนให้เข้าร่วมเป็นคณะบุคคลดำเนินการบริหารและปกครอง

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (2534 : 201) ให้ความหมาย การเลือกตั้ง ว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญยิ่งในกระบวนการทางการเมืองและการปกครอง เพราะการเลือกตั้งเป็นการแสดงออกซึ่งเจตจำนงของประชาชนในการปกครองประเทศ เจตจำนงดังกล่าวปรากฏอยู่ในลักษณะของการเรียกร้อง (Demand) หรือสนับสนุน (Support) ต่อการตัดสินใจทั้งหลายในระบบการเมือง

วัชร ไซยสาร (2541 : 8) ให้ความหมาย การเลือกตั้ง ว่าเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ได้มีส่วนร่วมทางการเมือง (Participation) อันเป็นกลไกที่แสดงออกซึ่งเจตจำนงของประชาชนที่เรียกร้องหรือสนับสนุนให้มีการกระทำหรือละเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในทางการเมืองหรือการตัดสินใจในนโยบายสาธารณะที่จะมีผลกระทบต่อประชาชน โดยประชาชนทั่วไปเลือกผู้แทนหรือพรรคการเมืองที่มีอุดมการณ์ นโยบาย และวิสัยทัศน์ที่สอดคล้องกับตน ด้วยความคาดหวังว่าผู้แทนหรือพรรคการเมืองที่ตนเลือกให้ไปใช้อำนาจอธิปไตยแทนตนนั้น จะนำอุดมการณ์และนโยบายไปเป็นแนวทางในการบริหารประเทศและทำหน้าที่พิทักษ์ผลประโยชน์ของประชาชน การเลือกตั้งจึงเป็นกระบวนการแสวงหาทางเลือกในการปกครองของประชาชนนั่นเอง

1.2.2 หลักเกณฑ์ในการเลือกตั้ง การเลือกตั้งจะมีความหมายและถือว่าเป็นที่มาของความชอบธรรมในอำนาจของรัฐบาลและผู้ปกครองนั้น ต้องมีหลักเกณฑ์สำคัญ ๆ ที่ยอมรับเป็นสากล (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. 2534 : 203) ดังนี้

- 1) หลักความเป็นอิสระแห่งการเลือกตั้ง (Freedom of Election) กล่าวคือ การออกเสียงเลือกตั้งจะต้องเป็นไปโดยอิสระ ปราศจากการบังคับหรือการกระทำใด ๆ ที่เป็นเหตุให้การเลือกตั้งถูกบิดเบือนไปจากเจตจำนงที่แท้จริงของผู้ออกเสียงเลือกตั้ง
- 2) หลักการเลือกตั้งตามกำหนดเวลา (Periodic Election) โดยต้องมีการกำหนดเวลาการเลือกตั้งที่แน่นอน เช่น กำหนดให้มีการเลือกตั้ง โดยปกติทุก 4 ปี หรือ 5 ปี เป็นต้น
- 3) หลักการเลือกตั้งที่อย่างแท้จริงหรือการเลือกตั้งที่ยุติธรรม (Genuine Election) กล่าวคือ รัฐบาลมีหน้าที่สำคัญจะต้องดำเนินการให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยบริสุทธิ์ตามตัวบทกฎหมาย และจัดให้ราษฎรมีส่วนร่วมในการดำเนินการเลือกตั้งของตนเองให้ได้มากที่สุด รวมทั้งเปิดโอกาสให้มีการคัดค้านการเลือกตั้งได้ หากการเลือกตั้งไม่เป็นไปโดยบริสุทธิ์อย่างแท้จริง
- 4) หลักการออกเสียงทั่วไป (Universal Suffrage) เป็นการเปิดโอกาสให้มีการออกเสียงเลือกตั้งอย่างทั่วถึง เว้นแต่มีข้อจำกัดอันเป็นที่ยอมรับทั่วไป เช่น ไม่ให้สิทธิเลือกตั้งแก่เด็กและบุคคลที่มีจิตบกพร่อง เป็นต้น
- 5) หลักการเลือกตั้งอย่างเสมอภาค (Equal Suffrage) หมายความว่า บุคคลที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง มีสิทธิคนละหนึ่งเสียงและคะแนนเสียงทุกคะแนนมีน้ำหนักเท่ากัน

1.2.3 วิธีการเลือกตั้ง วิธีการเลือกตั้งมีด้วยกัน 2 วิธี คือ

1) การเลือกตั้งโดยตรง (Direct Election) หมายถึง การเลือกตั้งที่ประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ได้ใช้วิจารณญาณของตนเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งในแต่ละตำแหน่ง โดยตรง คะแนนเสียงที่ได้รับจากการเลือกตั้งจะเป็นเครื่องวัดว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดจะชนะการเลือกตั้งในครั้งนั้น ๆ เช่น การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประเทศไทยเป็นการเลือกตั้งโดยตรง

2) การเลือกตั้งโดยอ้อม (Indirect Election) หมายถึง การที่ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งคณะบุคคลคณะหนึ่งเข้าทำหน้าที่เลือกตั้งแทนตน (Electoral College) เป็นการมอบหมายสิทธิในการเลือกตั้งให้แก่คณะบุคคลที่เข้าไปทำการเลือกตั้งโดยเด็ดขาด การเลือกตั้งวิธีนี้ใช้กรณีที่เราเห็นว่าคณะบุคคลที่เข้าไปทำการเลือกตั้งนั้น จะมีสติปัญญา ความรู้ความสามารถในการใช้วิจารณญาณได้ดีกว่า ซึ่งจะเป็นหลักประกันได้ว่าประชาชนจะได้ผู้แทนที่ดีมีความสามารถอย่างแน่นอน ประเทศไทยเคยมีการเลือกตั้งโดยอ้อมเพียงอย่างเดียวคือ การเลือกตั้งครั้งแรก ในวันที่ 15 พฤศจิกายน 2476 (พิมลจรย์ นามวัฒน์. 2534 : 726)

สรุป การเลือกตั้งเป็นรูปแบบหนึ่งของการมีส่วนร่วม เป็นกิจกรรมทางการเมืองที่มีประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย โดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นการแสดงออกซึ่งเจตจำนงของประชาชนในการเลือกตั้ง ทั้งนี้มีการเลือกตั้งทั้งทางตรงและทางอ้อม

1.3 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

พฤติกรรมในการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมทางการเมือง (Political Behavior) ซึ่งมีปัญหาเกี่ยวกับระดับในการยอมรับหรือไม่ยอมรับต่อผู้แทนประชาชนหรือต่อรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตย เป็นส่วนหนึ่งของความพยายามที่จะทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับการปกครอง ซึ่งนับได้ว่าเป็นหัวใจของกิจกรรมทางการเมืองทุกระบบในประเทศไทย (ปิยะพันธ์ ปิงเมือง, 2528 : 27)

การศึกษาพฤติกรรมการเลือกตั้งให้ความสนใจในด้านหลักกฎหมาย (Legal Rational) ยิ่งกว่าด้านลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชนว่า ใครเลือกใคร เมื่อไร อย่างไร การศึกษาโดยยึดหลักกฎหมายดังกล่าว เป็นหลักของการที่จะให้ประชาชน ไปใช้สิทธิหรือออกเสียงเลือกตั้งอย่างบริสุทธิ์ ยุติธรรม และเสนอมาตรการในรูปแบบต่าง ๆ ที่เห็นว่าจะสร้างความบริสุทธิ์ยุติธรรม และเหมาะสมสูงสุดของการเป็นตัวแทนยิ่งกว่าประเด็นอื่น (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2532 : 77-79)

การศึกษาพฤติกรรมการเลือกตั้งของเมอร์เรียม และกอสเนล (Merriam and Gosnell, 1924 : 132-135) กล่าวว่า การศึกษาพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง มุ่งศึกษาทั้งอิทธิพลของสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคล (ที่บ่งชี้โดยระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ และเพศ) ที่มีต่อการไปลงคะแนนเสียงการศึกษา พบว่า ในกลุ่มผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ จะมีความรู้สึกนึกคิดทางการเมือง คล้ายคลึงกันและมักมีพฤติกรรมในทางการเมืองการเลือกคล้ายคลึงกันด้วย

สรุป พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เป็นการศึกษาในเรื่องการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชน ว่ามีอิทธิพลใดที่มีผลต่อพฤติกรรมเลือกตั้งทางการเมืองของประชาชน

1.4 แนวคิดเกี่ยวกับระบบเครือญาติ

ระบบเครือญาติ หมายถึง ระบบของเครือข่ายความสัมพันธ์ของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกัน โดยทางสายเลือด หรือการแต่งงาน การจะนับว่าใครเป็นญาติของเราบ้างนั้นขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ในแต่ละวัฒนธรรม การจัดระบบเครือญาติเป็นเรื่องทาง "วัฒนธรรม" ไม่ใช่เรื่อง "ธรรมชาติ" แม้ว่าปรากฏการณ์ พ่อ แม่ ลูก จะเป็นเรื่องธรรมชาติ และมีปรากฏในทุก ๆ สังคม แต่ละสังคมก็จะมีการจัดระบบเครือญาติในการกำหนดบทบาทแนวปฏิบัติ และหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวต่างกันไป (ครอบครัวไทย, <http://kanchanapisek.or.th> 18/10/2553)

ความหมายของระบบเครือญาติ มีนักวิชาการ ได้ให้ความหมายของการเลือกตั้ง ไว้ดังนี้
ประสิทธิ์ สวัสดิ์ญาติ (2535 : 5) กล่าวไว้ว่า การศึกษาเรื่องเครือญาติเป็นการศึกษา
 พฤติกรรมของมนุษย์ ในกิจกรรมอันเป็นสิ่งพื้นฐานในชีวิต เช่น การหาคู่ การตั้งครรรภ์ ภาวะบิดา
 มารดา การขัดเกลาทางสังคม ความเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดา เป็นต้น กล่าวโดยสรุป การศึกษาระบบ
 เครือญาติก็คือ การศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นญาติพี่น้องกันนั่นเอง โครงสร้างทาง
 สังคมเป็นข่ายใยที่ซับซ้อนของความสัมพันธ์ทางสังคมที่เชื่อมโยงมนุษย์เข้าด้วยกัน ข่ายใยดังกล่าวมี
 อยู่มากมายหลายประการ ล้วนทำหน้าที่ผูกพันสมาชิกของสังคมมนุษย์ให้สามารถอยู่ร่วมกัน ได้อย่างมี
 ระเบียบเป็นปกติสุข ข่ายใยที่ซับซ้อนเหล่านี้ ได้แก่ เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา อาชีพ ระบบเศรษฐกิจ
 การเมือง การศึกษา ที่อยู่อาศัย ความเป็นเพื่อน รสนิยมร่วมกัน และเครือญาติ

ในบรรดาข่ายใยทั้งหลายนี้ ความสัมพันธ์ทางเครือญาติเป็นข่ายใยที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญ
 ที่สุดและแพร่หลายที่สุดในสังคมมนุษย์ ในปัจจุบันแม้บทบาทของเครือญาติในบางสังคมจะลด
 ความสำคัญลงไปบ้างก็ตาม (Kinshipless) เพราะเครือข่ายยังมีความเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ และการ
 ดำรงชีวิตของมนุษย์ในทุกสังคม ในบรรดาสายสัมพันธ์ทั้งหลายที่ได้รับการยอมรับว่า เป็นพื้นฐาน
 และเป็นสากลมากที่สุด คือสายสัมพันธ์ทางเครือญาติ (Kinship Tie) ซึ่งทำหน้าที่เชื่อมโยงบุคคลกับ
 บุคคล บุคคลกับกลุ่ม และระหว่างกลุ่มกับกลุ่มเข้าด้วยกันอย่างมีระบบ ตั้งแต่บุคคลถือกำเนิดขึ้นมา
 จนถึงวาระสุดท้ายแห่งชีวิต (ประสิทธิ์ สวัสดิ์ญาติ. 2535 : 5)

กลุ่มญาติสายสกุล (Lineage) เกิดจากการสืบเชื้อสายแบบสายเดียว ซึ่งอาจเป็นกลุ่มสายสกุล
 ที่สืบเชื้อสายฝ่ายบิดาหรือฝ่ายมารดาก็ได้ สมาชิกของกลุ่มสายสกุลจะต้องสามารถที่จะสืบสาว
 ความสัมพันธ์ของพวกเขาได้อย่างแท้จริงว่า มีบรรพบุรุษร่วมกันเมื่อถึงเวลามีคู่ครอง สมาชิกของกลุ่ม
 สายสกุลจะต้องสมรสกับคนนอกกลุ่ม ซึ่งทางมานุษยวิทยา เรียกว่า การสมรสนอกพวก (Exogamy)
 กลุ่มสายสกุลมีการช่วยเหลือและร่วมมือกัน ในกิจกรรมด้านต่าง ๆ ระหว่างสมาชิก เช่น ในด้าน
 เศรษฐกิจ การเมืองการปกครองและด้านศาสนา เป็นต้น กลุ่มสายสกุลจะมีที่อยู่อาศัยครอบครองเป็น
 อาณาเขตร่วมกันหรือไม่ก็ได้ (ประสิทธิ์ สวัสดิ์ญาติ. 2535 : 106-109)

กลุ่มพี่น้อง (Sib) เป็นกลุ่มญาติที่นับสกุลสายเดียว สมาชิกของกลุ่มพี่น้องต่างยอมรับว่าพวก
 คนมีความสัมพันธ์ทางสายโลหิตต่อกัน แต่ไม่จำเป็นต้องสืบสาวความสัมพันธ์ทางเครือ
 ญาติระหว่างสมาชิกได้อย่างแท้จริง กลุ่มญาติประเภทนี้อาจจะประกอบไปด้วยกลุ่มสายสกุลหลาย
 กลุ่ม (ประสิทธิ์ สวัสดิ์ญาติ. 2535 : 109-110)

กลุ่มเครือญาติ (Kindred) เป็นกลุ่มญาติ ที่ประกอบด้วยญาติสนิทที่นับลำดับญาติด้วยสกุล
 ทั้งสองฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน (Bilateral Relatives) ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบิดา (Patrilineal) หรือฝ่ายมารดา
 (Matrilineal) จากรายงานการศึกษาทางมานุษยวิทยา พบว่า ขอบเขตของกลุ่มเครือญาติที่พบมากที่สุด

จะมีการนับญาติสายข้างเดียวกันถึงลูกพี่ลูกน้องอันดับสาม ความผูกพันทางด้านเครือญาติของกลุ่มสังคมประเภทนี้ ไม่ได้อยู่ที่สมาชิกแต่ละคนที่มีต่อกัน แต่เป็นความผูกพันที่มีต่อตัวบุคคล (Ego) ซึ่งตัวบุคคลจะเป็นศูนย์กลางเป็นที่อ้างอิงของกลุ่มสมาชิกของกลุ่มเครือญาติ ไม่จำเป็นต้องมีบรรพบุรุษร่วมกันยกเว้นพี่น้องมารดา ถ้าบุคคลที่เป็นแกนของกลุ่มเครือญาตินั้น ๆ ถึงแก่กรรมกลุ่มเครือญาติกลุ่มนั้น จะหมดสภาพไปทันที (ประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาติ. 2535 : 112)

สรุป ระบบเครือญาติเป็นเป็นระบบความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานที่สุดในสังคม และมีความสำคัญมากในสังคมไทย เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับญาติพี่น้อง สายสัมพันธ์ทางเครือญาติทำหน้าที่เชื่อมโยงบุคคลกับบุคคล บุคคลกับกลุ่ม และระหว่างกลุ่มกับกลุ่มเข้าด้วยกันอย่างมีระบบ

2. ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางการเมือง

2.1 ทฤษฎีการพัฒนาทางการเมือง

แนวความคิดทางการเมืองที่ใช้อ้างอิงมากเพื่อการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางการเมืองในประเทศคือพัฒนา คือ แนวความคิดเรื่องการพัฒนาการเมือง (Political Development) การพูดถึงแนวความคิดเรื่องการพัฒนาการเมือง สรุปได้แนวความคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองซึ่งมีอยู่ 10 แนวความคิด ได้แก่การพัฒนาการเมือง คือ รากฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมืองในสังคมอุตสาหกรรม ความจำเป็นทางการเมือง ระบบการเกิดรัฐชาติ การพัฒนาการบริหารและกฎหมาย การสร้างประชาธิปไตย เสถียรภาพการเมืองและการเปลี่ยนแปลงอย่างมีระเบียบ การระดมพลและอำนาจ และการพัฒนาการเมืองเป็นแง่หนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การพัฒนาจึงมีการเกี่ยวพันกันทุกด้าน การพัฒนาเหมือนกันอย่างมากกับความเจริญทันสมัย (Modernization) และการพัฒนาเกิดขึ้นในกรอบทางประวัติศาสตร์ ซึ่งอิทธิพลจากข้างนอกสังคมมีต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมเช่นเดียวกับการเปลี่ยนแปลงในแง่ต่าง ๆ ในสังคม กล่าวคือ ทางเศรษฐกิจการเมืองและสภาพสังคมอย่างผูกพันซึ่งกันและกัน (ทฤษฎีการพัฒนาการเมือง. <http://gotoknow.org> 18/10/2010) ในที่นี้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของทฤษฎีการพัฒนาทางการเมือง ไว้ดังนี้

สุจิต บุญบงการ (2524 : 286-295) กล่าวว่าไว้ว่า จากแบบแผนของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของไทย การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนไม่ได้เกิดขึ้นจากความต้องการของประชาชนเอง แต่การมีส่วนร่วมทางการเมืองนี้ได้เกิดขึ้นจากการต่อสู้ระหว่างผู้นำทหารกับพลเรือน โดยที่ฝ่ายพลเรือนมักต่อสู้ให้มีการขยายการมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อ โคนล้มฝ่ายทหารที่มีอำนาจอยู่ในระบบ

การเมืองที่ระบบราชการทั้งทหารและพลเรือนมีบทบาทครอบงำการเมืองอยู่เช่นนี้ เป็นการลำบากที่ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจะขยายตัวได้ และเมื่อประชาชนเองมีความสนใจทางการเมือง คำเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เช่นในประเทศไทย สถาบันเช่นพรรคการเมือง และผู้นำฝ่ายพลเรือน จึงมีความ ลำบากมากขึ้นในการกระตุ้นให้ประชาชนสนใจในการมีส่วนร่วมทางการเมือง นอกจากนั้นสถาบัน พรรคการเมือง และรัฐสภาที่มีอายุไม่ยาวนานนักและมีความอ่อนแอยอมกระตุ้นให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนให้ขยายตัวกว้างขวางออกไปได้ลำบากเช่นกัน การพัฒนาพรรคการเมืองและการมี ส่วนร่วมทางการเมืองของไทยแตกต่างไปจากตะวันตก ในประเทศตะวันตกประชาชนมีความตื่นตัว ทางการเมือง แล้วจึงรวมกลุ่มกันเข้าเป็นพรรคเพื่อดำเนินงานทางการเมือง ส่วนในกรณีของไทยนั้น พรรคการเมืองเกิดขึ้นก่อนความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชน พรรคการเมืองจึงต้องเป็นตัวกระตุ้น ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อให้ฐานะของพรรคดีขึ้น พรรคจึงประสบกับความยากลำบาก ในการดึงให้ประชาชนมาอยู่เกี่ยวกับการเมืองและสนับสนุนพรรค การเสริมสร้างอำนาจของพรรคจึง เสียเปรียบฝ่ายทหารอยู่ตลอดเวลา

ในด้านที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ผู้นำพลเรือนในระบบการเมือง นายทุนยัง ไม่สามารถสร้างความเชื่อมโยงกับมวลชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง ยังไม่มีฐานสนับสนุน อย่างชัดเจน อันที่จริงพวกนี้จะลงมาหาประชาชนก็แต่เฉพาะในช่วงเลือกตั้งเท่านั้น อย่างไรก็ตาม พวกนี้ยอมรับว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบเสรี พรรคการเมืองและระบบรัฐสภาเป็นเส้นทางเดินสู่ อำนาจของตน แต่ความสามารถในการดึงประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนตนยังคงมีอยู่ จำกัด ส่วนผู้นำในระบบการเมืองราชการ สามารถสร้างความเชื่อมโยงได้ดีกว่า ในระบบรัฐสภาเป็นที่ ยอมรับมากกว่าระบบอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้วดังนั้น ถ้าบรรดาผู้นำพลเรือนพยายามเปลี่ยนระบบ การเมืองนายทุนให้เป็นแบบรัฐสภาที่รับผิดชอบต่อคนทุกกลุ่ม ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ของบรรดา นายทุนเท่านั้น ระบบนี้ย่อมมีโอกาสเอาชนะระบบการเมืองราชการได้ ความสำเร็จในเรื่องนี้จะมีมาก น้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับบรรดานักการเมืองพลเรือนและพรรคการเมืองทั้งหลายเป็นสำคัญ แม้แต่ ผู้นำในระบบราชการเองก็ยอมรับว่า โดยหลักการแล้ว ระบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาเป็นระบบที่ เหมาะสม ดังนั้นถ้าเราสามารถปรับปรุงระบบรัฐสภาที่เป็นอยู่ให้มีประสิทธิภาพในการสนองตอบ ความต้องการของสาธารณชนได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ไม่ใช่เป็นระบบการเมืองประชาธิปไตย นายทุน (Bourgeois Democracy) ระบบการเมืองราชการย่อมไม่มีโอกาสขึ้นมาใช้อำนาจอีก

2.2 การพัฒนาทางการเมือง (Political Development)

การพัฒนาการเมืองอย่างกว้าง ๆ อาจกล่าวได้ว่าเป็น การเปลี่ยนแปลงชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้น ในสังคม โดยมีเป้าหมายใด ๆ ที่แน่นอน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้อำนาจในการแจกแจงสิ่งที่มี

คุณค่าให้กับสมาชิกของสังคมอย่างเป็นทางการเป็นธรรมกว่าเดิม เป็นที่แน่นอนว่าในการเปลี่ยนแปลงนี้ย่อมจะต้องกระทบต่อส่วนต่าง ๆ ของสังคม เช่น โครงสร้างทางเศรษฐกิจ และสังคม อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ทั้งนี้เพราะในสังคมหนึ่ง ๆ นั้นย่อมไม่อาจสร้างเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างการเมือง เศรษฐกิจและสังคม หรือแยกไปพิจารณาแต่ละส่วน โดยไม่เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันได้ ดังเช่นนักวิชาการหลายท่านที่ให้ทัศนะไว้ว่าการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม มีความสัมพันธ์กันแบบสนิท เมื่อส่วนใดส่วนหนึ่งกระทบกระเทือน หรือแปรเปลี่ยนไปก็จะมีผลให้ส่วนอื่น ๆ ต้องเปลี่ยนไปด้วยไม่มากก็น้อย (จันจุกาและฐิติวุฒิ. <http://gov19cmu.com> 25/12/2551) ในที่นี้ยังมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการพัฒนาทางการเมือง ไว้ดังนี้

พาย (Lucian W. Pye. 1965 : 33-45) เป็นนักรัฐศาสตร์อเมริกันที่สำคัญและเป็นประธานคณะกรรมการการเมืองเปรียบเทียบในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ที่ให้การสนับสนุนการศึกษาการพัฒนาการเมืองมาตั้งแต่แรกเริ่มในช่วงต้นทศวรรษที่ 1960 พาย ได้พยายามศึกษาวิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเมือง และพบว่ามิมีประเด็นที่สำคัญ ๆ มากมายและค่อนข้างสลับซับซ้อนกว่าที่เขาคาดไว้เสียอีก พาย จึงได้สรุปประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (มากกว่าที่จะให้นิยามหรือความหมายโดยตรง) กับการพัฒนาการเมืองไว้ 10 ประการ คือ

1. การพัฒนาการเมือง เป็นพื้นฐานทางการเมืองของการพัฒนาเศรษฐกิจ (Political Development as the Political Prerequisite of Economic Development)

การเมืองที่พัฒนาแล้วจะเปรียบเสมือนปัจจัยที่สำคัญที่จะเอื้ออำนวยต่อความเจริญทางเศรษฐกิจ เช่น ช่วยให้รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรเพิ่มขึ้น แต่ปรากฏว่าการพัฒนาการเมืองในแง่นี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์มากกว่าแคบไป ทั้งความเจริญทางเศรษฐกิจนั้นอาจเกิดขึ้นได้ในระบบการเมืองที่แตกต่างกัน และจากข้อเท็จจริงที่ปรากฏให้เห็นในหลายประเทศปัจจุบันว่า ความเจริญทางเศรษฐกิจ หากได้มีที่กล่าวว่าจะเกิดขึ้นในช่วงอายุของเราไม่ แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองถึงขนาดที่เราอาจจัดได้ว่าเป็นการพัฒนาการเมืองแล้วก็ตาม แนวคิดนี้ชี้ให้เห็นว่า หากระบบการเมืองมีการพัฒนาสูง จะส่งเสริมให้เกิดความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ ความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจจึงขึ้นอยู่กับระดับของการพัฒนาการเมืองของแต่ละสังคม (สมบัติ ชำรงชัญวงศ์. 2539 : 33)

2. การพัฒนาการเมือง เป็นการเมืองของสังคมอุตสาหกรรม (Political Development as the Politics Typical of Industrial Societies)

การเมืองในประเทศอุตสาหกรรมไม่ว่าจะเป็นระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยหรือเผด็จการจะมีแบบแผนของพฤติกรรมของสมาชิกของสังคมในลักษณะที่มีเหตุผล รัฐบาลมีความยอมรับผิดชอบต่อความสงบสุขและมีความกินคือผู้ดีของประชาชน ซึ่งเท่ากับเป็นการยอมรับว่าการเมืองเป็นเพียงเครื่องมือในการแก้ปัญหา หากได้เป็นเป้าหมายในตัวเองไม่ การเมืองของสังคมอุตสาหกรรม

จึงนับได้ว่าเป็นแบบอย่างที่ดีซึ่งชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จในการแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะในปัญหาหลักคือ การแจกแจงความกินคืออยู่ที่กับสมาชิกอย่างเป็นทางการเป็นธรรมกว่าในสังคมอื่น ๆ แนวคิดนี้ชี้ให้เห็นว่า สังคมที่พัฒนาจนก้าวเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรมได้นั้น ระบบการเมืองจะต้องมีระดับการพัฒนาสูง คังนั้น ลักษณะระบบการเมืองของสังคมอุตสาหกรรมคือรูปธรรมของระบบการเมืองที่พัฒนาแล้ว (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์. 2539 : 33)

3. การพัฒนาการเมือง เป็นความเป็นทันสมัยทางการเมือง (Political Development as Political Modernization)

แนวความคิดที่พยายามโยงการพัฒนาการเมืองกับการเมืองของสังคม อุตสาหกรรมได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นแนวความคิดที่ลำเอียง ไม่ให้ความสำคัญกับประเพณีและปทัสถานของสังคมอื่น ๆ มาตรฐานของสังคมอุตสาหกรรมหรือสังคมตะวันตกนั้น ไม่สามารถใช้วัดได้ในทุกระบบสังคม ซึ่งจากข้อแย้งเหล่านี้ก็เนื่องมาจากความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และผลจากความเจริญทางวิชาการเหล่านี้เองจะช่วยสนับสนุนให้มนุษย์ได้มองเห็นแง่มุมต่าง ๆ ของสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองได้กว้างขวางยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การเรียกร้องให้มีกฎหมายที่เป็นสากล สามารถให้ความยุติธรรมกับสมาชิกของสังคม โดยทั่วหน้ากัน มีกลุ่มต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างมากมาย เช่น พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มอิทธิพล แต่ละกลุ่มต่าง ก็พยายามเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมุ่งหวังที่จะใช้อิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายนั้น ๆ ออกมาในรูปของการเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มตนให้มากที่สุด และความเป็นทันสมัยทางการเมืองเหล่านี้เองจึงเป็นประเด็นที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาทางการเมืองในความหมายนี้ แนวคิดนี้เชื่อมั่นว่า การพัฒนาการเมืองจะเกิดขึ้นได้นั้น จะต้องมี การเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองให้มีความทันสมัย (Political Modernization) กล่าวคือ จะต้องมีการแบ่งโครงสร้างทางการเมืองให้มีความแตกต่างซับซ้อน จะต้องสร้างสรรค์ให้เกิดเอกภาพในอำนาจทางการเมืองปกครอง และจะต้องส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์. 2539 : 33)

เรามักเกิดความสงสัยกันบ้างว่า การพัฒนาการเมืองกับการสร้างความทันสมัยทางการเมือง (Political Modernization) นั้นเป็นสิ่งเดียวกันหรือแตกต่างกันอย่างไร การพัฒนาการเมืองกับการเปลี่ยนแปลงหรือทำให้เป็นความทันสมัยทางการเมือง นั้น มีความหมายที่แตกต่างกันไม่มาก และมีการใช้แทนกันได้บ้าง แต่กระนั้น จุดเน้นของการพัฒนาจะพิจารณากันที่ความสามารถในการตอบสนองของระบบต่อปัญหาที่เกิดขึ้นหรือความสัมพันธ์กับข้อเรียกร้องเป็นด้านหลัก แต่การเปลี่ยนแปลงหรือการทำให้เกิดความทันสมัยนั้น มุ่งดูที่การเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวพันกับการที่มนุษย์ควบคุมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องทางเทคนิควิทยาที่ตกทอดกันมาในช่วงระยะเวลาราว 400 ปีผ่านมานี้เอง

4. การพัฒนาการเมือง เป็นเรื่องการค้าเนิงานของรฐชาติ (Political Development as the Operation of a Nation – state)

แนวปฏิบัติทางการเมืองที่เกิดขึ้นอันถือได้ว่ามีลักษณะที่พัฒนาแล้วนั้นจะคลึงจองกับมาตรฐานของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในรัฐชาติยุคใหม่ กล่าวคือ รัฐชาติเหล่านี้สามารถที่จะปรับตัวและดำรงไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคมได้ในระดับหนึ่ง แถมยังสร้างลัทธิชาตินิยมอันถือได้ว่าเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นต่อการพัฒนาการเมือง ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชาติ อีกนัยหนึ่ง การพัฒนาการเมืองในแง่นี้ก็คือการสร้างชาติ (Nation-building) นั่นเอง แนวคิดนี้หมายถึง การทำให้รัฐบาลมีอำนาจครอบคลุมทั้งประเทศ ประชาชนมีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยใช้นโยบายชาตินิยมเป็นเครื่องมือสำคัญเพื่อให้เกิดความเป็นชาติอย่างแท้จริง (สมบัติ ชำรงชัญวงศ์. 2539 : 33)

5. การพัฒนาการเมือง หมายถึงเรื่องราวของการพัฒนาระบบบริหารและกฎหมาย (Political Development as Administrative and Legal Development)

การพัฒนาการเมืองเป็นเรื่องการสร้างชาติ โดยแบ่งรูปแบบของการสร้างชาติออกเป็น 2 รูปแบบคือ การสร้างสถาบัน และการพัฒนาพลเมืองซึ่งทั้ง 2 รูปแบบนี้จะคลึงจองกันในลักษณะหนึ่ง แนวความคิดนี้มุ่งที่การพัฒนาสถาบันบริหารและพัฒนาเครื่องมือของสถาบันนี้ไปพร้อม ๆ กัน ด้วยนั่นคือการพัฒนากฎหมายเพื่อสร้างความสงบเรียบร้อยและประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม แนวทางนี้ชี้ให้เห็นว่า ระบบบริหารเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนจะมีประสิทธิภาพมากน้อยแค่ไหนนั้น ขึ้นอยู่กับระดับของการพัฒนาการเมือง ระบบการเมืองที่มีระดับการพัฒนาสูง จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาประสิทธิภาพของการบริหาร ตลอดจนชี้ให้เห็นว่า ระบบกฎหมายจะได้รับการพัฒนา เพื่อดำรงความยุติธรรมของสังคมและตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ ภายใต้ระบบการเมืองที่มีการพัฒนา (สมบัติ ชำรงชัญวงศ์. 2539 : 33)

6. การพัฒนาการเมือง เป็นเรื่องของ การระดมพลและการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Development as Mass Mobilization and Participation)

การฝึกฝนและการให้ความสำคัญกับสมาชิกของสังคมในฐานะเป็นราษฎร ตลอดจนการส่งเสริมให้พวกเขาเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งต่อรัฐชาติใหม่ และถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาการเมือง และประเด็นที่สำคัญประการหนึ่งในการศึกษาการพัฒนาการเมืองในแง่ก็คือ เรามักจะผูกพันลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองกับสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งแบบประชาธิปไตยมากเกินไปจนมองข้ามการมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะอื่น ๆ ด้วยหัวใจสำคัญของแนวคิดนี้คือ อำนาจทางการเมืองเป็นของประชาชน ดังนั้นประชาชนจะต้องแสดงบทบาทในการควบคุม กำกับ และตรวจสอบระบบการเมือง เพื่อให้แน่ใจว่าระบบการเมืองที่ส่งเสริม

ให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองดังกล่าว คือระบบการเมืองที่พัฒนา หรืออาจกล่าวได้ว่า แนวทางการพัฒนาทางการเมือง คือ การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างกว้างขวางและทั่วถึง (สมบัติ ชำรงชัญวงศ์. 2539 : 33-34)

7. การพัฒนาการเมือง เป็นเรื่องของการพัฒนาประชาธิปไตย (Political Development as the Building of Democracy)

การพัฒนาการเมืองมีอยู่รูปแบบเดียว คือ การสร้างประชาธิปไตย ด้วยเหตุนี้จึงมีนักวิชาการหลายท่านวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นคำนิยามที่ลำเอียง มุ่งที่จะยึดยึดค่านิยมทางการเมืองแบบตะวันตกให้กับประเทศด้อยพัฒนาซึ่งควรจะสนใจว่า “พัฒนา” ให้การเมืองของชาติก้าวหน้าได้อย่างไร มากกว่าที่จะสนใจว่าจะสร้างประชาธิปไตยอย่างตะวันตกได้อย่างไร ในขณะที่ค่านิยมของตนเองไม่เอื้อประโยชน์ให้เลย แนวคิดนี้สรุปอย่างชัดเจนว่า การพัฒนาทางการเมืองคือ การพัฒนาระบบการเมืองให้เป็นประชาธิปไตย ยิ่งระบบการเมืองเป็นประชาธิปไตยมากเท่าใด ก็ย่อมแสดงว่ามีการพัฒนามากขึ้นเท่านั้น (สมบัติ ชำรงชัญวงศ์. 2539 : 34)

8. การพัฒนาการเมือง เป็นเรื่องของความมีเสถียรภาพและการเปลี่ยนแปลงที่เป็นระเบียบ (Political Development as Stability and Orderly Change)

ลักษณะการเมืองที่พัฒนาแล้วจะเกิดขึ้นในระบอบการเมืองใดก็ได้ที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ ๆ ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้ นอกจากนี้ยังมองว่าประชาธิปไตยนั้นไม่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว และไม่อาจก่อให้เกิดเสถียรภาพทางการเมืองได้ การพัฒนาการเมืองในแง่หนึ่งจึงเป็นลักษณะของการดำเนินชีวิตทางการเมืองที่ไม่วุ่นวายและเป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผนนั่นเอง แนวคิดนี้สรุปให้เห็นได้ว่า ลักษณะของระบบการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงตามกฎเกณฑ์กติกา จะก่อให้เกิดเสถียรภาพทางการเมือง ทั้งนี้เพราะประชาชนจะเกิดความเชื่อมั่น ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อเสถียรภาพทางการเมืองของประเทศ (สมบัติ ชำรงชัญวงศ์. 2539 : 34)

9. การพัฒนาการเมือง เป็นเรื่องของการระดมพลและอำนาจ (Political Development as Mobilization and Power)

เหตุสำคัญที่จะก่อให้เกิดเสถียรภาพทางการเมืองและทำให้สถาบันดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ขึ้นอยู่กับความสามารถของระบบการเมืองเอง กล่าวคือ ถ้าระบบการเมืองใดสามารถที่จะระดมพลและอำนาจเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ สามารถทำให้คนปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และระเบียบแบบแผนของระบบ และระบบเองก็สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ รวมทั้งสามารถแจกแจงทรัพยากรเหล่านี้อย่างเป็นทางการโดยได้รับการสนับสนุนจากประชาชนแล้ว ระบบการเมืองนั้นถือได้ว่าพัฒนาแล้ว (สมบัติ ชำรงชัญวงศ์. 2539 : 34)

10. การพัฒนาการเมือง เป็นแง่หนึ่งของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Political Development as One aspect of a Multi – dimensional Process of Social Change)

การพัฒนาการเมืองจะผูกพันอย่างแน่นแฟ้นกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม การที่ด้านใดด้านหนึ่งของสังคมแปรเปลี่ยนไปจนกระทบถึงการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่น ๆ ด้วยการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ก็ถือว่าเป็นลักษณะหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทั้งปวงของสังคม ฉะนั้นในการศึกษาการพัฒนาการเมืองจึงจำเป็นต้องศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมพร้อมกันไปด้วย (สมบัติ ชำรงธัญวงศ์, 2539 : 34)

รัฐบาลของประเทศที่พัฒนาแล้วนั้น จะมีประสิทธิภาพในการสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนในด้านต่าง ๆ ได้ดี สามารถที่จะนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพโดยยึดหลักการของความเป็นเหตุเป็นผล และหลักการทางโลกในการบริหารงานด้วย อย่างไรก็ตาม ถ้าเราพิจารณาตามหลักการ Development Syndrome ทั้งสามประการข้างต้น เราจะพบว่าค่านิยมที่ได้สรุปมานั้นมีลักษณะที่บ่งบอกมีอคติ กล่าวคือ

1. มีลักษณะเอนเอียง ไปทางแบบของตะวันตก หรือประเทศในค่ายเสรีประชาธิปไตย ซึ่งเราจะพบว่าลักษณะร่วมประการที่สองที่ว่าด้วยความเสมอภาค โดยเน้นที่การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอันเป็นรูปแบบหนึ่งของการเมืองแบบประชาธิปไตย ถ้าเป็นเช่นนั้นเราอาจนำมาสรุปอย่างผิด ๆ ได้ว่าการเมืองในประเทศเผด็จการข่มไม่ถือว่าเป็นการเมืองที่พัฒนา

2. ลักษณะการแบ่งแยกเฉพาะด้านเกิดมาก่อนแล้วในบางสังคม มีนักวิชาการหลายท่านแย้งว่าลักษณะการแบ่งแยกเฉพาะด้านในโครงสร้างทางการเมืองนั้น หากมีเฉพาะในระบบการเมืองสมัยใหม่ไม่แต่มันเกิดมาก่อนแล้วในบางสังคม เช่น ในจักรวรรดิโรมัน และจีนโบราณ ซึ่งเรายึดหลักนี้เป็นเกณฑ์ เราอาจสรุปไปว่าจักรวรรดิโรมันและจีนโบราณเป็นสังคมที่พัฒนาการเมืองแล้ว ซึ่งนักวิชาการหลายท่านยังสงสัยอยู่ นอกจากนี้ยังมีบางคนได้ตั้งข้อสงสัยไว้เหมือนกันว่าการแบ่งแยกโครงสร้างหรือมีระดับของความชำนาญเฉพาะด้านระดับใดที่เราอาจพูดได้ว่าสังคมพัฒนาแล้ว

3. องค์ประกอบอันเป็นสาระสำคัญของการพัฒนาทางการเมือง สมบัติ ชำรงธัญวงศ์ (2539 : 35-36) ได้สรุปองค์ประกอบอันเป็นสาระสำคัญของการพัฒนาทางการเมือง จากผลงานของพาย (Pye, 1965 : 45-48) ออกเป็น 5 ประการดังนี้

3.1 ความเท่าเทียมกัน (Equality) ซึ่งมีความหมายครอบคลุมทั้งความเท่าเทียมกันทางกฎหมาย ความเท่าเทียมกันในสิทธิทางการเมือง และความเท่าเทียมกันที่ประชาชนจะได้รับจากการให้บริการของรัฐ ทั้งทางบริการด้านการศึกษา สาธารณสุข ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกดำรงชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ

3.2 ความสามารถของระบบการเมือง (Capacity) หมายถึง ความสามารถที่ระบบการเมืองจะตอบสนองความต้องการของประชาชน ทั้งในทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง โดยที่ระบบการเมืองจะต้องเปิดรับการควบคุม กำกับและตรวจสอบจากประชาชน เพื่อให้มั่นใจได้ว่าการตัดสินใจใด ๆ ทางการเมือง จะเสริมสร้างให้ประชาชนมีความกินดีอยู่ดีโดยเสมอภาคกัน

3.3 การแบ่งโครงสร้างทางการเมืองให้มีความแตกต่างและมีความชำนาญเฉพาะองค์ประกอบสำคัญด้านหนึ่งของการพัฒนาการเมืองก็คือ การแบ่งโครงสร้างทางการเมืองให้มีความแตกต่างและมีความชำนาญเฉพาะ (Differentiation and Specialization) เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชน ได้ตรงเฉพาะทาง ส่วนการจัดแบ่งโครงสร้างทางการเมืองออกเป็นฝ่ายต่าง ๆ เช่น ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหารและฝ่ายตุลาการ เป็นต้นนั้น เป็นไปเพื่อให้แต่ละฝ่ายสามารถจัดหานุเคราะห์ที่มีความชำนาญเฉพาะในการปฏิบัติงานตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.4 การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีเหตุมีผล (Secularization of Political Culture) โดยทั่วไปนั้น สังคมแบบดั้งเดิมที่ปกครองแบบอำนาจนิยมมักจะปลูกฝังให้ประชาชนยึดมั่นในจารีตประเพณีอย่างขาดเหตุผล ยึดถือเรื่อง โชคกลาง รวมไปถึงการปลูกฝังให้ประชาชนเห็นว่าผู้ปกครองเป็นผู้ที่มีบุญญาบารมี การพัฒนาทางการเมืองจึงเป็นไปในทางมุ่งส่งเสริมให้ประชาชนให้เหตุผลในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะความเป็นเหตุเป็นผลที่ประชาชนจะต้องควบคุม กำกับและตรวจสอบการเมืองอย่างใกล้ชิด

3.5 ความเป็นอิสระของระบบย่อย (Subsystem Autonomy) คือ ผลผลิตของการกระจายอำนาจทางการเมือง เพื่อให้ระบบย่อยมีอำนาจในการพิจารณาปัญหา สาเหตุความเดือดร้อนและความต้องการของประชาชน รวมไปถึงการกำหนดแนวทางในการที่จะแก้ไขปัญหา หรือเสริมสร้างความสามารถในการตอบสนองความต้องการของประชาชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ฮันติงตัน (Samuel P. Huntington, 1976 : 34-35) ได้ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาการเมือง มีความแตกต่างไปจากการทำการเมืองให้ทันสมัย กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงการเมืองให้ทันสมัย หมายถึง การแบ่งโครงสร้างทางการเมืองให้มีความแตกต่างซับซ้อนมากขึ้น การเสริมสร้างเอกภาพอำนาจในการปกครองและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน แต่การพัฒนาการเมืองเป็นเรื่องของการสร้างความเป็นสถาบัน (Institutionalization) ซึ่งได้แก่ การสร้างระบบการเมืองให้มีความสามารถในการปรับตัว (Adaptability) มีองค์กรที่ซับซ้อน (Complexity) มีความเป็นกลุ่มก้อน (Coherence) และมีความเป็นอิสระ (Autonomy) ซึ่งลักษณะเหล่านี้ จะทำให้สถาบันทางการเมืองสามารถสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทย จัดเป็นการปกครองแบบทางอ้อมผ่านผู้แทนใช้อำนาจอธิปไตยแห่งรัฐ ในนามประชาชน หรือที่เรียกว่า ประชาธิปไตยแบบตัวแทน (ดู “Representative Democracy”) มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างหลักประกันทางการเมืองเพื่อให้ประชาชนสามารถเชื่อมั่น และวางใจได้ว่าผู้แทนที่เขาเลือกตั้งเข้าไป จะใช้อำนาจเพื่อประโยชน์สาธารณะ ซึ่งหมายความว่าประชาชนและสังคมเป็นส่วนรวมบนหลักการความรับผิดชอบ ต่อส่วนรวม และเป็นไปด้วยความซื่อสัตย์สุจริตต่อผลประโยชน์ของมวลชนด้วยความรับผิดชอบ โดยเฉพาะการคาดหมายถึงที่จะเกิดขึ้นจากการใช้อำนาจทางการเมืองการปกครอง นี่คือหลักการสำคัญอันก่อให้เกิดและจำเป็นต้องมีการพัฒนาทางการเมือง ภายใต้วัตถุประสงค์สำคัญที่จะสร้างความสามารถ/สมรรถนะของระบบการเมือง เพื่อให้ระบบการเมืองมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในทางปฏิบัติกรอย่างแท้จริง ซึ่งหากมองในแนวคิดเชิงระบบการเมือง นั้นหมายถึง การที่ระบบการเมืองสามารถนำเอาข้อเรียกร้อง ปัญหาความเดือดร้อนและความต้องการต่าง ๆ ของประชาชนเข้าสู่ระบบการเมือง กลั่นกรองออกมาเป็นผลสำเร็จในรูปของนโยบาย มาตรการ แนวทาง การจัดบริการ สาธารณะต่าง ๆ ที่เราเรียกกันว่า การจัดสรรทรัพยากรและสิ่งที่มีคุณค่าในสังคม เพื่อให้กระจายไปเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมอย่างทั่วถึง เพียงพอและเท่าเทียมกัน เป็นพื้นฐานของความยุติธรรมสอดคล้องกับปรัชญาอุดมการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองที่ยึดถือ การพัฒนาทางการเมือง จึงเป็นสิ่งที่ดำเนินไปโดยมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์สำคัญคือ ความอยู่รอดของรัฐ เช่นที่อภิญา รัตนมงคล มาตและวิวัฒน์ คติธรรมนิษฐ์ (2547 : 155) สรุปไว้ ทั้งนี้เนื่องจากความอยู่รอดของรัฐขึ้นอยู่กับที่มีรูปแบบการปกครองที่ประชาชนต้องการให้เกิดขึ้น หรือรูปแบบการปกครองของรัฐจะต้องเป็นไปตามความต้องการของประชาชน และประชาชนจะแสดงพฤติกรรมทางการเมืองของตนตามรูปแบบที่กำหนดไว้ตามหลักการปกครองของรัฐ (Linz and Stepan. 1996 : 7-15)

2.3 ประชาธิปไตยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยนั้น ควรมีลักษณะกว้าง ๆ ดังนี้ (สุจิต บุญบงการ. 2524 : 295-298) คือควรมีการตื่นตัวในการไปลงคะแนนเสียงเป็นจำนวนมาก ถ้ามีคนที่นอนหลับทับสิทธิ์เป็นจำนวนมากแล้ว ประชาธิปไตยย่อมดำเนินไปด้วยความยากลำบาก ในการไปลงคะแนนเสียงจะต้องไปด้วยความเป็นตัวของตัวเอง ไม่ใช่ไปเพราะถูกจ้าง วานหรือถูกเกณฑ์ และไปลงคะแนนด้วยความตื่นตัวทางการเมือง ในการไปลงคะแนนเสียง ผู้ลงคะแนนควรจะได้อศึกษาอย่างถ่องแท้ถึงความสำคัญของการเลือกตั้งว่าเป็นอย่างไร รวมทั้งมีความรู้ความเข้าใจในตัวผู้สมัคร นโยบายของผู้สมัครและพรรคที่ผู้สมัครสังกัดพอสมควร

ดังนั้น ประเด็นสำคัญที่จะต้องคำนึงประการแรก คือ ทำอย่างไรจึงจะทำให้ประชาชนไปลงคะแนนเสียงมากขึ้น และ ไปลงคะแนนด้วยความสมัครใจ เป็นตัวของตัวเอง ไม่ใช่ไปเพราะถูกเกณฑ์หรือถูกจ้างวาน วิธีการให้ประชาชนไปลงคะแนนเสียงมากขึ้น มีวิธีการอยู่หลายประการที่สำคัญคือ ต้องทำให้การเลือกตั้งมีความหมายต่อประชาชนอย่างแท้จริง ในส่วนที่เป็นการเลือกตั้งระดับชาตินั้นมีอยู่หลายครั้งที่ไม่ชัดเจนว่า การเลือกตั้งหมายถึงการเลือกรัฐบาลเข้ามาปกครองประเทศซึ่งก็ได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นจะต้องพยายามให้การเลือกตั้งนั้นเป็นการเลือกรัฐบาล แสดงให้เห็นว่าเป็นการแข่งขันกันระหว่างพรรครัฐบาลกับพรรคฝ่ายค้านในระบบการเมืองปัจจุบัน สภาผู้แทนราษฎรและพรรคการเมือง มีส่วนอย่างสำคัญในการจัดตั้งรัฐบาลอยู่แล้ว แต่ยังเป็นรัฐบาลที่ผสมกันหลายพรรค พรรคร่วมรัฐบาลเหล่านี้เมื่อถึงเวลาหาเสียงเลือกตั้งต่างก็แยกกันหาเสียง และไม่มีความแน่นอนว่าจะได้กลับเข้ามาเป็นพรรคร่วมรัฐบาลอีกหรือไม่ การจับคู่กันร่วมเป็นรัฐบาลก็ไม่มีแบบแผนตายตัว อาจเปลี่ยนแปลงเมื่อใดก็ได้ ดังนั้น ถ้าพรรคร่วมรัฐบาลพยายามเกาะกลุ่มให้แน่นแฟ้นกว่านี้ และหาเสียงร่วมกันในการเลือกตั้งนอกจากจะมีผลให้ระบบพรรคมีความเข้มแข็งขึ้นแล้ว ยังทำให้การเลือกตั้งมีความหมายมากขึ้นด้วย คือ เป็นการแข่งขันกันระหว่างพรรครัฐบาลกับพรรคฝ่ายค้าน

วิธีการต่อไปในการกระตุ้นให้ประชาชนมาลงคะแนนเสียงมากขึ้นก็คือ ให้ประชาชนมีความคุ้นเคยกับการเลือกตั้ง ให้ประชาชนเห็นว่าการเลือกตั้งเป็นชีวิตทางการเมืองที่ขาดเสียมิได้ พยายามสร้างให้การไปลงคะแนนเสียงเป็นนิสัยของประชาชน เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วถึงเวลาเลือกตั้งประชาชนก็จะไปเลือกตั้ง การจะสร้างอุปนิสัยหรือความเคยชินเช่นนี้ได้ จะต้องจัดให้มีการเลือกตั้งอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องกัน ถ้าการเลือกตั้งมีนาน ๆ ครั้งแล้วย่อมเป็นการลำบากที่จะให้ประชาชนมีความเคยชินกับการเลือกตั้ง

วิธีการต่อไปที่กระตุ้นให้ประชาชนมาใช้สิทธิ คือ บรรดาพรรคหรือกลุ่มทางการเมืองทั้งหลาย ควรสรรหาผู้ที่มีคุณสมบัติดึงดูดความสนใจของประชาชน เช่น อาจเป็นคนที่มียศชื่อเสียง มีความรู้ความสามารถเป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไป เป็นผู้มีความสำเร็จ หรือมีบุคลิกเป็นที่ดึงดูดประชาชน

3. ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งของสังคมที่พัฒนาแล้ว เราจะพบว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาทางการเมือง โดยเฉพาะในประเทศเกิดใหม่และประเทศกำลังพัฒนาทั่วโลก ซึ่งต่างก็พยายามเปิดโอกาสให้ประชาชนไปโดยเป็นหลักในการปกครอง ยึดหลักการปกครองของประชาชน โดยประชาชนเพื่อประชาชน ก็จำเป็นต้อง

ส่งเสริมให้ประชาชนภายในประเทศเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง และโดยการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมทางการเมือง จึงเป็นสิ่งที่ผู้ปกครองมักใช้กล่าวอ้างถึงความชอบธรรมของอำนาจมาเสมอ

เลสเตอร์ คับบลิว มิลเบรทท์ (Lester W. Milbrath. 1968 : 153) กล่าวว่าการที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่ในระดับสูง ไม่ใช่สิ่งชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จของประชาธิปไตย เพราะว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองจะต้องอยู่บนเหตุผลของประชาธิปไตยด้วย ซึ่งหมายความว่า ประชาชนจะต้องตัดสินใจมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีเหตุผล

การแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในการปกครองในระบบประชาธิปไตยนั้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยทางตรงของประชาชน ก็คือ การ ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเพื่อคัดเลือกตัวแทน (Representation) ซึ่งการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ถือเป็นหัวใจของระบอบประชาธิปไตยและเป็นเครื่องมือแสดงออกถึงการยอมรับในอำนาจการปกครองที่มีความชอบธรรม

3.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า หมายถึง การกระทำใด ๆ ก็ตามที่เกิด โดยความเต็มใจ ไม่ว่าจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ และไม่ว่าจะมีการจัดการอย่างไรเป็นระเบียบหรือไม่ และไม่ว่าจะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่องกัน จะใช้วิธีที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ถูกกฎหมาย เพื่อผลในการที่จะมีอิทธิพลต่อการเลือกนโยบายของรัฐหรือต่อการบริหารงานของรัฐ หรือต่อการเลือกผู้นำทางการเมืองของรัฐบาล ไม่ว่าจะ เป็นในระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ (ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย <http://dnfe5.nfe.go.th> 28/12/2552)

ในที่นี้ผู้วิจัยจะขอหยิบยกความหมายของคำว่า “การมีส่วนร่วมทางการเมือง” ที่นักวิชาการได้อธิบายเกี่ยวกับ “การมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation)” ที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก ในที่นี้จะนำมาพิจารณา ดังนี้

เจ็ฟฟรี โรเบิร์ต (Geoffrey K. Roberts. 1971 : 145) ได้ให้ความหมายของคำว่า การมีส่วนร่วม หมายถึงกิจกรรมโดยสมัครใจของแต่ละบุคคลในกิจกรรมทางการเมืองรวมทั้งการลงคะแนนเสียง การเป็นสมาชิกและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มทางการเมือง เช่นความเคลื่อนไหวพรรคการเมือง กลุ่มอิทธิพล กลุ่มผลประโยชน์ เจ้าหน้าที่สถาบันทางการเมือง กิจกรรมที่ไม่เป็นทางการ เช่นการอภิปรายทางการเมืองหรือร่วมฟังอภิปรายทางการเมือง การชักชวนทางการเมืองของเจ้าหน้าที่หรือสมาชิกของทางการเมืองของเจ้าหน้าที่ หรือสมาชิกของกิจกรรมทางการเมืองนั้น

มายรอน ไวเนอร์ (Myron Wiener. 1971 : 161-163) ได้สรุปนิยามที่มักจะนำมาอ้างอิงโดยทั่วไป โดยแบ่งออกเป็น 10 ความหมายด้วยกัน คือ

1. การให้การสนับสนุนแลกกับการเรียกร้องต่อผู้นำในรัฐบาล เพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการใด ๆ
 2. ความพยายามที่จะสร้างผลกระทบต่อการทำงานของรัฐบาลที่ได้ผลและเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
 3. กิจกรรมทางการเมืองที่ถูกต้องตามกฎหมาย เช่น การออกเสียง การยื่นข้อเรียกร้อง การลอบบี เป็นต้น
 4. การใช้สิทธิเลือกตั้งตัวแทนเข้าไปใช้อำนาจแทนตัวเอง
 5. ความรู้สึกแปลกแยก ผิดแผก หรือที่คนออกจากระบบการเมืองอันเนื่องมาจากการถูกกีดกันไม่ให้มีโอกาสได้เข้าไปมีส่วนร่วม พวกนี้มีศักยภาพที่จะกลับเข้ามาแก้ไข เปลี่ยนแปลงระบบการเมืองเพื่อให้เป็นไปตามแนวทางที่พวกเขาเห็นว่าเหมาะสมหรือยุติธรรมกว่า
 6. กิจกรรมของพวกที่ตื่นตัวในทางการเมือง ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้รวมไปถึงการพูดคุยถกเถียงปัญหาในทางการเมืองซึ่งจำเป็นเสมอไปไม่ว่าจะต้องอยู่ในรูปของการใช้สิทธิเลือกตั้ง
 7. กิจกรรมทางการเมืองและกิจการที่ต้องการเข้าไปมีอิทธิพลต่อการดำเนินการของข้าราชการด้วย
 8. กิจกรรมการเมืองทุกชนิด ทั้งแบบที่ใช้ความรุนแรงและแบบไม่ใช้ความรุนแรง
 9. กิจกรรมต่าง ๆ ที่กระทบต่อการเมืองระดับชาติ แต่บางคนมองว่าจะต้องรวมถึงกิจกรรมที่กระทบต่อองค์กรส่วนท้องถิ่นด้วย
 10. กิจกรรมทุกชนิดที่เป็นการเมือง
- ดังนั้นการมีส่วนร่วมทางการเมือง จึงหมายถึง การปฏิบัติการโดยการสมัครใจใด ๆ ไม่ว่าจะประสบความสำเร็จหรือไม่ มีการจัดองค์การหรือไม่ เกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่องและจะใช้วิธีการที่ถูกต้องยอมรับตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะไปมีอิทธิพลต่อการเลือกนโยบายสาธารณะ การบริหารนโยบายสาธารณะและการเลือกผู้นำทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นระดับไหนของรัฐบาล ระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ

อลัน บัลล็อก (Alan Bullock. 1977 : 458) ได้ให้ความหมายของคำว่า การมีส่วนร่วม หมายถึงหลักการที่บุคคลจะได้ผลประโยชน์โดยการตัดสินใจซึ่งกระทำโดยสถาบันทางการเมืองและสังคมจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจนั้นด้วย

ฮันติงตัน กับ เนลสัน (Samuel P. Huntington, and M. Nelson. 1976 : 33) ได้ให้นิยามคำว่ามีส่วนร่วมทางการเมืองว่า หมายถึง กิจกรรมที่ประชาชน โดยส่วนบุคคลมุ่งที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในนโยบายของรัฐบาล

อันดิงตัน ได้กำหนดขอบเขตของคำนิยามนี้ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น หมายถึง เฉพาะการกระทำ ไม่รวมทัศนคติ เป็นการกระทำของผู้มีส่วนร่วมที่เป็นพลเมืองธรรมดาไม่ใช่ นักการเมืองอาชีพ เช่นผู้สมัครเข้ารับการเลือกตั้ง หรือเจ้าหน้าที่พรรคการเมือง กล่าวคือ กิจกรรมทางการเมืองของผู้มีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นประชาชนธรรมดาแล้วจะมีลักษณะเป็นช่วง ๆ ไม่ต่อเนื่อง (Intermittent) เป็นกิจกรรมที่ไม่เต็มเวลาและเป็นบทบาทรองจากบทบาทอื่น ๆ

ฮิวโก้ โอดคิง (Hugo F. Roading. 1977 : 140) การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมีอยู่ 2 ประการ คือ

1. การเข้ามีส่วนร่วมของปัจเจกชนในกิจกรรมทางการเมือง
2. อัตราส่วนของประชากรที่ใช้สิทธิในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง

เวอร์บา, นิด และ คิม (Verba, Sindey. Norman Nie. And Jac-on Kim. 1980 : 40) ได้ให้คำนิยามของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้อย่างกว้าง ๆ ว่า "เป็นกิจกรรมที่ถูกต้องตามกฎหมาย กระทำโดยราษฎร โดยส่วนตัว โดยมีเป้าหมายที่มุ่งเพื่อเข้าไปมีอิทธิพลต่อการคัดเลือกบุคลากรของรัฐหรือกิจกรรมของรัฐบาล"

ณรงค์ ลินสวัตตี (2539 : 123) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า หมายถึง บุคคลที่สนใจการเมือง มีความเข้าใจการเมือง เชื่อว่าตนเองมีประสิทธิภาพทางการเมือง มีความศรัทธาในกระบวนการทางการเมืองและตัวนักการเมือง และคิดว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นหน้าที่ของตน เป็นคนที่มีความสามารถในการเข้าสังคม และเป็นคนที่มีความหวังในชีวิต

จันทนา สุทธิจริ (2544 : 410) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า หมายถึง การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของประชาชนตามสิทธิที่ระบบการเมืองและกฎหมายกำหนดให้กระทำได้ เป็นการกระทำที่ต้องเกิดขึ้นจากความสมัครใจของประชาชน เพื่อให้มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐทั้งในการเมือง การปกครองระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

วัชรวิทย์ ไชยสาร (2545 : 48) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า หมายถึง การกระทำใด ๆ ก็ตามที่เกิดขึ้นโดยความเต็มใจ ไม่ว่าจะประสบความสำเร็จหรือไม่ และไม่ว่าจะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่องกัน จะใช้วิธีการที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ เพื่อผลในการที่จะมีอิทธิพลต่อการเลือกนโยบายของรัฐ หรือต่อการบริหารงานของรัฐ หรือต่อการเลือกผู้นำทางการเมืองของรัฐบาลไม่ว่าจะเป็นไปในระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติก็ตาม

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองหมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องทางการเมือง เช่น ศรัทธาในตัวนักการเมือง ความเต็มใจในพรรคการเมือง ความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมือง การเป็นสมาชิกองค์กร การช่วยโฆษณาหาเสียง การเข้าร่วมฟังการปราศรัยหาเสียง การพูดคุยเรื่องการเมือง บทบาทของผู้นำชุมชน อิทธิพลของหัวหน้าคณะหรือผู้มี

บุญคุณ สิ่งของแลกเปลี่ยน การสัญญาว่าจะทำประโยชน์ให้กับชุมชน ความสะดวกในการเดินทาง และการติดตามข่าวสารทางการเมือง วัดได้จากเครื่องมือที่สร้างขึ้นถือเป็นแบบสอบถามได้แก่ เครื่องมือที่เป็นแบบตรวจสอบรายการ แบบเติมค่าลงในช่องว่าง และเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

3.2 สาเหตุของการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยนั้น จะต้องเป็นการมีส่วนร่วมแบบสมัครใจ ไม่ใช่เป็นแบบปลุกกระดม สำหรับการมีส่วนร่วมแบบเสรีหรือแบบสมัครใจนี้จะเกิดขึ้นได้ เมื่อประชาชนมีความสำนึกทางการเมืองหรือความตื่นตัวทางการเมืองเสียก่อน คนไทยยังมีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่ในระดับต่ำ เช่น การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ซึ่งมีอัตราส่วนน้อยกว่าร้อยละ 50 ของผู้มีสิทธิออกเสียงผู้ที่ไปออกเสียงก็มักจะถูกจ้างวาน ชักจูงหรือถูกระดมไป การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของไทยจากอดีตเป็นต้นมา ส่วนใหญ่ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วม ทั้งในด้านการสนับสนุนหรือการต่อต้าน แสดงให้เห็นว่าคนไทยส่วนใหญ่มีความนิ่งเฉยทางการเมือง ส่วนมากอยู่ในกลุ่มของผู้ไม่ทางการเมืองไม่ได้มีส่วนร่วมตั้งแต่การปฏิวัติเมื่อ พ.ศ.2475 ก็ตามเหตุการณ์ที่แสดงถึงความตื่นตัวทางการเมืองและการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอย่างกว้างขวางคือ เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 มีประชาชน นิสิต นักศึกษา นักเรียน ร่วมกันเรียกร้องรัฐธรรมนูญต่อต้านการปกครองของจอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลประภาส จารุเสถียรและพันเอกณรงค์ กิตติขจร ผู้นำของประเทศขณะนั้น ประเด็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งของการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนคือบทบาทของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) กล่าวได้ว่า พคท. มีบทบาทอย่างมาก ในการปลุกเร้าความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในชนบท แต่เป็นประเภทผิดกฎหมาย คือ การล้มล้างรัฐบาลระบบการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมโดยการใช้กำลังและความรุนแรงดังนั้นปัญหาสำคัญของการมีส่วนร่วมของไทยอย่างหนึ่ง คือ ประชาชนยังมีความนิ่งเฉย หรือไม่ตื่นตัวทางการเมืองมากพอปัญหาวัฒนธรรมทางการเมืองและการศึกษา (ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย <http://dnfe5.nfe.go.th> 28/12/2552)

นาย พาวเวล และพรีวิท (Norman H. Nie, G. Bingham Powell and Jr. Kenneth Prewitt. 1969 : 361-378) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 3 ตัวแปรคือการพัฒนาเศรษฐกิจ โครงสร้างชนชั้น และการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองจาก 5 ประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ เยอรมัน อิตาลี และเม็กซิโก พบว่าคนที่มีความฐานะทางสังคมที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าชนชั้นอื่น ๆ อาจอธิบายได้ว่าผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจจะช่วยเพิ่มการเข้ามามีส่วนร่วม โดยทำให้เกิดชนชั้นกลางและชนชั้นสูงมากขึ้น และคนพวกนี้มีแนวโน้มว่าจะเข้าไปเป็นสมาชิกขององค์กรใด ๆ สูงกว่าชนชั้น

อื่น ๆ นอกจากนี้ทั้ง 3 ตัวแปร ยังพบว่าสมาชิกที่เอาจริงเอาจังขององค์กรมีแนวโน้มว่าจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าพวกที่ไม่ได้เป็นสมาชิกองค์กรใด ๆ

3.3 รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

เนื่องจากการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นปรากฏการณ์ของกิจกรรมทางการเมืองหลายอย่างรวมกันอยู่ รูปแบบต่าง ๆ ของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในแต่ละสังคมอาจเน้นหรือให้ความสำคัญแตกต่างกันไป บางสังคมอาจให้ความสำคัญกับการไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งระดับชาติ แต่บางสังคมอาจ เข้า ไปมีส่วนร่วมในรูปของการเดินขบวนประท้วงรัฐบาลก็ได้ นอกจากนี้ในเรื่องการที่บุคคลแต่ละคนจะยึดถือเอาการเข้ามีส่วนร่วมในรูปแบบใด ๆ เป็นแนวทาง ย่อมที่จะต้องมีการกระบวนการที่แตกต่างกันออกไปด้วย พวกที่เข้าไปช่วยหาเสียงเลือกตั้งอาจดำเนินการ ได้โดยการเข้าเป็นสมาชิกพรรคนั้น ๆ ปฏิบัติไปตามแนวทางหรือนโยบายที่พรรควางไว้ให้ ส่วนพวกที่ติดต่อโดยตรงกับผู้แทนราษฎรเพื่อหวังที่จะให้ผู้แทนช่วยเหลือการใด ๆ ก็ย่อมที่จะใช้กระบวนการที่แตกต่างกันไป โดยได้จำแนกออกเป็นมิติต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

เวอร์บา นาย และคิม (Verba, Nie and Kim, 1980 : 27-28) ได้ให้คำนิยามของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองว่าเป็นกิจกรรมที่ถูกต้องตามกฎหมาย ดังนั้นรูปแบบต่าง ๆ ของการมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ คือ

1. การใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นกิจกรรมของบุคคลแต่ละคนในการเลือกตั้งแทนตนเข้าไปใช้อำนาจในการปกครอง สิทธิในการเลือกตั้งจึงอาจนับได้ว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งในการควบคุมรัฐบาล แต่การไปใช้สิทธิเลือกตั้งจะแตกต่างไปจากกิจกรรมการเข้ามีส่วนร่วมในรูปแบบอื่น ๆ ที่สังคมเป็นผู้กำหนด โอกาสให้ เช่น 4 ปีต่อครั้ง จึงทำให้ความรู้สึกสร้างสรรค์ของคนมีน้อยมาก
2. กิจกรรมการรณรงค์หาเสียง เป็นกิจกรรมในลักษณะเดียวกับการใช้สิทธิเลือกตั้ง แต่เป็นรูปแบบของการเข้ามีส่วนร่วมในการรณรงค์หาเสียงกิจกรรมนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ประชาชนอาจใช้เพื่อเพิ่มอิทธิพลที่เขาพึงมีต่อผลของการเลือกตั้งนอกเหนือไปจากเสียง 1 เสียงที่เขาได้รับจากสิทธิในการเลือกตั้งแล้ว กิจกรรมการรณรงค์หาเสียงนี้นับกิจกรรมที่ค่อนข้างยากเมื่อเปรียบเทียบกับ การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง
3. กิจกรรมของชุมชนเป็นกิจกรรมของกลุ่มหรือองค์กรที่ราษฎรร่วมกันดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาทางสังคมและการเมือง ในกรณีนี้ราษฎรร่วมมือกันเพื่อใช้อิทธิพลต่อการดำเนินงานของรัฐบาล กิจกรรมในรูปแบบนี้เป็นไปอย่างมีเป้าหมายที่แน่นอนและมีอิทธิพลมาก

4. การติดต่อเฉพาะ เป็นรูปแบบสุดท้ายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองและจะเกี่ยวเนื่องกับราษฎรซึ่งเป็นบุคคลที่ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือข้าราชการเพื่อแก้ไขปัญหาใด ๆ เฉพาะตัวหรือของครอบครัว กิจกรรมในรูปแบบนี้มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐบาลน้อยมาก

อันดิงตัน กับ เนลสัน (Huntington and Nelson, 1968 : 28-29) ได้จำแนกรูปแบบของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน แต่ก็ได้เพิ่มรูปแบบบางรูปแบบที่สำคัญเพื่อให้ความสมบูรณ์และครอบคลุมเนื้อหาในเรื่องดังกล่าวมากยิ่งขึ้น ดังนี้

1. กิจกรรมการเลือกตั้ง หมายถึง กิจกรรมการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และการเข้าร่วมรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งด้วย
2. การลอบบี้ หมายถึง การเข้าหาเจ้าหน้าที่หรือผู้นำทางการเมืองเพื่อหาทางเข้าไปมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐบาลโดยให้ข้อมูลต่าง ๆ เพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มเป็นเกณฑ์
3. กิจกรรมองค์กร เป็นกิจกรรมทางการเมืองของกลุ่มองค์กรใด ๆ โดยมีจุดหมายที่จะเข้าไปมีอิทธิพลต่อประเด็นที่เกี่ยวกับผลประโยชน์เฉพาะอย่างหรืออาจเป็นผลประโยชน์สุดของส่วนร่วมก็ได้
4. การติดต่อ หมายถึง การเข้าหาเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลหรือราชการเป็นการส่วนตัวโดยปกติจะมุ่งหวังผลประโยชน์ส่วนตัวหรือครอบครัว
5. การใช้กำลังรุนแรง คือกิจกรรมที่พยายามจะสร้างผลกระทบต่อการตัดสินใจในนโยบายของรัฐบาล โดยการทำร้ายร่างกายหรือทำลายทรัพย์สิน กิจกรรมนี้อาจดำเนินไปโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงผู้นำทางการเมืองเช่น กิจกรรมของรัฐประหาร การสังหารผู้นำทางการเมืองหรืออาจจะมุ่งที่จะเปลี่ยนแปลงระบบการเมือง เช่น การทำการปฏิวัติก็ได้

เฮอร์เบิร์ต แม็คคลอสกี (Herbert McClosky, 1965 : 122) ได้ให้ความหมายของการเข้าร่วมทางการเมือง หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่กระทำโดยสมัครใจซึ่งสมาชิกทั้งหลายที่อยู่ในสังคมได้มีส่วนร่วมในการกระทำโดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้ บุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้เข้าร่วมในทางการเมือง ได้แก่ บุคคลที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้เช่น การใช้สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งการเสาะแสวงหาความรู้ทางด้านการเมือง การอภิปราย หรือการพูดคุยเกี่ยวกับการเมือง การเข้าร่วมในการชุมนุมทางการเมือง การออกเงินช่วยเหลือสนับสนุนนักการเมือง ฯลฯ สำหรับการเข้าร่วมทางการเมืองที่มีลักษณะเข้มข้นกว่าที่กล่าวนี้ ได้แก่การลงทะเบียนเป็นสมาชิกของพรรคการเมือง การบาร้องชักจูงให้ประชาชนไปออกเสียงเลือกตั้ง การไปลงทะเบียนเพื่อใช้ในการเลือกตั้ง การเขียนคำปราศรัย การรณรงค์หาเสียง ตลอดจนการเข้าแข่งขันเพื่อรับตำแหน่งในพรรคและในคณะรัฐบาลเหล่านี้ เป็นต้น

สิทธิพันธ์ พุทธพูน (2541 : 158-159) ได้แบ่งรูปแบบต่าง ๆ ของการเข้าร่วมทางการเมืองไว้ 4 รูปแบบคือ

1. การใช้สิทธิเลือกตั้ง เป็นกิจกรรมของบุคคลแต่ละคนในการเลือกตัวแทนของตนเข้าไปใช้อำนาจในการปกครอง สิทธิในการเลือกตั้งจึงอาจนับได้ว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งในการควบคุมรัฐบาล แต่การเข้าไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งจะแตกต่างไปจากกิจกรรมการเข้าร่วมในรูปแบบอื่น ๆ ที่สังคมเป็นผู้กำหนดโอกาสให้ เช่น 4 ปีต่อครั้ง จึงทำให้ความรู้สึกสร้างสรรค์ของคนมีน้อยมาก
 2. กิจกรรมการรณรงค์หาเสียงเป็นกิจกรรมในลักษณะเดียวกันกับการใช้สิทธิเลือกตั้ง แต่เป็นรูปของการเข้าไปมีส่วนร่วมในการรณรงค์หาเสียงกิจกรรมนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ประชาชนอาจใช้เพื่อเพิ่มอิทธิพลที่เขาพึงมีต่อผลการเลือกตั้งนอกเหนือจากเสียง 1 เสียงที่เขาได้จากสิทธิในการเลือกตั้งแล้ว กิจกรรมรณรงค์หาเสียงนี้นับเป็นกิจกรรมที่ค่อนข้างยากเมื่อเปรียบเทียบกับ การเข้าไปใช้สิทธิเลือกตั้ง
 3. กิจกรรมของชุมชนเป็นกิจกรรมของกลุ่มหรือองค์กรที่ราษฎรร่วมกันดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาทางสังคม และการเมืองไทยในกรณีนี้ราษฎรจะร่วมมือกันเพื่อใช้อิทธิพลการดำเนินงานของรัฐบาล กิจกรรมในรูปแบบนี้เป็นไปอย่างมีเป้าหมายที่แน่นอนและมีอิทธิพลมาก
 4. การติดต่อเป็นการเฉพาะ เป็นรูปแบบสุดท้ายของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง และจะเกี่ยวเนื่องกับราษฎรรายบุคคลไปติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือข้าราชการเพื่อให้แก้ไขปัญหาใด ๆ เฉพาะตัวหรือของครอบครัว กิจกรรมในรูปแบบนี้มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐบาลน้อยมาก
- กล่าวโดยสรุปรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นความพยายามของนักวิชาการที่จะกำหนดขอบเขตของกิจกรรม ว่ากิจกรรมใดบ้างเป็นกิจกรรมทางการเมือง หรือเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเนื้อหาแล้วสามารถนำมาผสมผสานหรือใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยได้จำแนกการมีส่วนร่วมทางการเมืองดังนี้ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การรณรงค์หาเสียง กิจกรรมชุมชนการชักชวนผู้อื่นให้ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การทำงานให้พรรคการเมือง การติดตามข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง พுகฤษดกเถียง ปัญหาทางการเมือง

3.4 ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน 5 ระดับ เพื่อผู้ที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานภาครัฐจะเลือกตัดสินใจออกแบบการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมจากระดับการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในภาครัฐ ตั้งแต่ระดับการเข้ามามีส่วนร่วมน้อยที่สุด ถึงระดับการเข้ามามีส่วนร่วม

มากขึ้นในระดับที่ 5 มีรายละเอียด (คำเฉพาะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน
(<http://www.opdc.go.th> 18/10/2553) ดังนี้

ระดับที่ 1 การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงาน
ภาครัฐเป็นระดับที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนน้อยที่สุด ซึ่งเป็นสิทธิพื้นฐานของประชาชน
ในการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับงานของภาครัฐ โดยหน่วยงานภาครัฐมีหน้าที่ในการนำเสนอ
ข้อมูลที่เป็นจริงถูกต้อง ทันสมัย และประชาชนสามารถเข้าถึงได้ รูปแบบการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้
เช่น การจัดทำสื่อเผยแพร่ การพหุชมสถานที่จริง การจัดกิจกรรมเปิดบ้าน (Open Houses) และเว็บไซต์

ระดับที่ 2 การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลเท็จจริง ความรู้สึกและความ
คิดเห็นประกอบการตัดสินใจ ดังนั้นประชาชนมีบทบาทในฐานะการให้ข้อมูลการตัดสินใจเป็นของ
หน่วยงานภาครัฐรูปแบบการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ เช่น การสำรวจความคิดเห็น และการประชุม
สาธารณะ

ระดับที่ 3 การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทำงานตลอดกระบวนการ
ตัดสินใจหรือเกี่ยวข้องในกระบวนการกำหนดนโยบาย การวางแผนโครงการ และวิธีการทำงาน โดย
หน่วยงานภาครัฐมีหน้าที่จัดระบบอำนวยความสะดวก ขอมรับการเสนอแนะ และการตัดสินใจ
ร่วมกับภาคประชาชน การมีส่วนร่วมระดับนี้มีกำหนดการในรูปแบบการประชุมเชิงปฏิบัติการ

ระดับที่ 4 การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับสูง โดยประชาชน
และภาครัฐจะทำงานร่วมกันในกระบวนการของการตัดสินใจ เช่น คณะกรรมการร่วมภาครัฐ และ
เอกชน คณะที่ปรึกษาภาคประชาชน

ระดับที่ 5 เป็นระดับที่ให้บทบาทแก่ประชาชนในระดับที่สูงที่สุด เพราะให้ประชาชน
เป็นผู้ตัดสินใจ รัฐจะดำเนินการตามการตัดสินใจนั้น ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับ
สูงสุดนี้เน้นให้ประชาชนเป็นเจ้าของดำเนินการกิจ และภาครัฐมีหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุน
เท่านั้น รูปแบบการมีส่วนร่วมในระดับนี้ เช่น การลงประชามติ และ การแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง
โดยกระบวนการประชาคม

จากที่ได้กล่าวถึงความหมาย รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองแล้ว ก็สามารถนำมาใช้
อธิบายในการจัดระดับการเข้าร่วมทางการเมือง ในที่นี้มีผู้อธิบายไว้มากมายผู้วิจัยขอนำเสนอ
ดังต่อไปนี้

จิรโชค วีระสัย และคณะ (2538 : 445-446) ได้อธิบายระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง จาก
น้อยไปหามาก ดังนี้

1. การรับฟังข่าวสารทางการเมือง
2. การออกเสียงลงคะแนน

3. การชักชวนให้ผู้อื่นสนทนาเรื่องการเมือง
4. การชักชวนให้ไปเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดคนหนึ่ง
5. การช่วยโฆษณาในพรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งด้วยการติดป้ายประกาศ สนับสนุนหรือให้ผู้อื่นทราบโดยทั่วไป

6. การติดต่อแสดงความคิดเห็นหรือข้อเรียกร้องต่อเจ้าหน้าที่บ้านเมืองหรือนักการเมือง
7. การสนับสนุนด้วยการบริจาคให้พรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง
8. การติดตามการหาเสียงของนักการเมือง
9. การช่วยผู้สมัครรับเลือกตั้งหาเสียง
10. การเข้าเป็นสมาชิกพรรคที่ทำงานให้พรรคการเมืองเป็นประจำ
11. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนของพรรค
12. การช่วยหาเงินให้พรรค
13. การสมัครเข้าแข่งขันรับเลือกตั้ง
14. การเป็นเจ้าหน้าที่ของพรรคหรือ ได้รับเลือกตั้ง

ณรงค์ ดินสวัสดิ์ (2539 : 116) ได้จัดระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบบประชาธิปไตยจากน้อยไปหามาก ดังนี้

1. ไปลงคะแนนเสียง
2. การมีส่วนร่วม โดยทางอ้อม เช่น อ่านหนังสือพิมพ์ ดูโทรทัศน์ในเรื่องเกี่ยวกับการเมือง ผลิตปัญหาการเมือง หรือคิดระดมที่มีตราพรรคการเมือง
3. การช่วยวางแผนเลือกตั้ง โฆษณาหาเสียง เช่น แจกใบปลิว
4. เป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งในตำแหน่งทางการเมือง
5. เป็นผู้มีตำแหน่งทางการเมือง เช่น ประธานาธิบดี นายกรัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นายกเทศมนตรี หรือผู้ว่าราชการจังหวัดที่มาจากการเลือกตั้งโดยประชาชน

การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชนเพื่อประชาชน รัฐบาลมาจากการเลือกตั้ง โดยประชาชนเลือกผู้แทนเข้าบริหารประเทศแทนตน การปกครองในรูปแบบประชาธิปไตยในทางรูปแบบนั้นมีหลายประเภท เช่น ประเทศไทยมีคำว่าประชาธิปไตยครึ่งใบ เหล่านี้เป็นต้น อย่างไรก็ตามปัจจัยหลายอย่างที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน และมีผลต่อประสิทธิภาพการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ปัจจัยเหล่านั้น เช่น

1. สภาพของบุคคล หมายถึง องค์ประกอบทั้งหลายของบุคคลมักจะ ได้แก่ ภูมิหลังของบุคคลนั้น ๆ เช่น เพศ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และอายุ เป็นต้น

นอกจากนั้น เลสเตอร์ ดับบลิว มิลเบรธ (Lester W. Milbrath. 1968 : 121-125) ได้ทำการศึกษาวิจัยและสรุปผลการวิจัยที่เกี่ยวกับเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมือง ไว้ว่าคนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจ และสังคมสูง มักจะเป็นผู้ที่สนใจและอยากเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าคนที่มีสถานะต่ำ คนที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องการเมืองมาก มีความเข้าใจในทางการเมืองสูง ย่อมจะมีส่วนร่วมทางการเมืองมาก และเพศชายก็มีแนวโน้มที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าเพศหญิง ในการวิจัยได้ค้นพบ ดังนี้

1.1 เพศ ขนบธรรมเนียมประเพณีส่วนใหญ่เน้นว่าการเมืองเป็นเรื่องเกี่ยวกับผู้ชาย เป็นเพศแรกแล้วผู้หญิงจึงเข้ามีส่วนร่วมด้วย ดังนั้นผู้ชายจึงผูกพันกับการเมืองมากกว่าเพศหญิง ถึงแม้ว่าสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปเป็นสังคมอุตสาหกรรมทำให้ความแตกต่างทางเพศลดลง แต่ผลกระทบตามประเพณียังคงสูงอยู่โดยเฉพาะในระดับการศึกษาต่ำ การศึกษาวิจัยส่วนใหญ่จึงพบว่าเพศชายมักจะมีแนวโน้มเข้ามีส่วนร่วมมากกว่าเพศหญิง

1.2 ระดับการศึกษา เป็นตัวแปรสถานะเศรษฐกิจสังคมที่ใช้กันแพร่หลายมากที่สุด กล่าวคือคนที่ไม่ได้รับการศึกษาเลยหรือได้รับการศึกษาน้อย จะมีทัศนคติทางการเมืองต่างไปจากคนที่ได้รับการศึกษาในระดับที่สูงกว่า เพราะโดยปกติคนที่มีการศึกษาสูงจะมีหน้าที่การงานสูง และมีโอกาสได้รับข่าวสารทางการเมืองได้มากกว่าคนที่มีการศึกษาต่ำ

1.3 รายได้ ถือเป็นตัวแปรที่มีสัมพันธ์กับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ผู้ที่มีรายได้สูงจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองสูง เพราะมีกำลังทรัพย์และเวลาที่เกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรงและทางอ้อม กล่าวคือ ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีมักจะเป็นผู้ได้รับการศึกษาสูง และเมื่อมีการศึกษาสูงก็จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น จากผลการวิจัยการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัด และรองผู้ว่าราชการจังหวัดกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2518 โดยสุ่มตัวอย่างจากประชาชนจำนวน 2,400 คน พบว่าผู้ที่มีรายได้สูงไปใช้สิทธิเลือกตั้งสูงสุด ร้อยละ 63 ผู้ที่มีรายได้ปานกลางไปใช้สิทธิร้อยละ 38.71 และผู้ที่มีรายได้ต่ำไปใช้สิทธิร้อยละ 31.81 (ทิพาพร พิมพิสุทธิ และอนุสรณ์ ลิ้มมณี. 2524 : 176-177)

1.4 อาชีพ กลุ่มอาชีพเดียวกันมักจะมีลักษณะของความคิดค่านิยมและทัศนคติที่ใกล้เคียงกัน เนื่องจากการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข่าวสารผู้ประกอบอาชีพที่มีรายได้ต่ำ มีกรอบแนวความคิด และความเข้าใจทางการเมืองในลักษณะที่แคบ เนื่องจากไม่มีเวลาที่จะมาสนใจทางการเมือง ผิดกับผู้ที่ประกอบอาชีพชั้นสูง ซึ่งมีโอกาสสนใจทางการเมืองได้มากกว่า

ดังนั้นลักษณะของอาชีพจึงมีส่วนสัมพันธ์กับระดับการศึกษาและรายได้ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

1.5 อายุ จากการวิจัยของช็อนันต์ สมุทรวณิช ได้สรุปว่า ผู้ที่อยู่ในวัยกลางคน คือ อายุ 40-50 ปี จะมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงสุด (ช็อนันต์ สมุทรวณิช. 2521 : 105) ดังนั้นพอที่จะกล่าวได้ว่า กลุ่มอายุวัยกลางคนจะเป็นผู้มีส่วนร่วมทางการเมืองมากที่สุดและจะค่อย ๆ ลดน้อยลงเป็นลำดับในวัยสูงอายุ

1.6 การเป็นสมาชิกองค์การ กลุ่มจะเป็นตัวแปรอิสระที่สำคัญในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ผู้ที่เป็นสมาชิกองค์การหรือชุมชนจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกองค์การใด ๆ

อย่างไรก็ตามสหสัมพันธ์ระหว่างการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองกับตัวแปรเหล่านี้บางตัว อาจต่ำและไม่มั่นคงและอาจแตกต่างจากสภาพการเมืองหนึ่งและวัฒนธรรมหนึ่ง ไปอีกอย่างหนึ่งได้ เช่น การศึกษาและสถานะทางเศรษฐกิจสัมพันธ์กับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมีความสัมพันธ์อย่างมั่นคงในสหรัฐอเมริกาแต่กลับอ่อนแอในนอร์เวย์ เป็นต้น (Maclosky. 1968 : 256) และอาจแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบทที่เกิดขึ้นเป็นบางครั้ง

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าองค์ประกอบพื้นฐานของบุคคล คือ เพศ ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ และอายุ นับว่ามีอิทธิพลอย่างมากในการกำหนดการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามแต่ละสังคม ซึ่งจะได้นำปัจจัยอื่นมาประกอบการพิจารณา

2. สิ่งแวดล้อมทางการเมือง (Political Environment) ซึ่งสามารถพิจารณาได้จาก

2.1 สถาบันการเมืองที่มีความชอบธรรม ถือว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการปกครอง ก็จะต้องมีระเบียบปฏิบัติ การกระทำ การตัดสินใจ นโยบายเจ้าหน้าที่และผู้นำของรัฐบาล ให้ได้รับการยอมรับจากประชาชนซึ่งสถาบันทางการเมืองนี้ต้องมีการพัฒนาอยู่เสมอ นับว่าเป็นแรงจูงใจอย่างหนึ่งที่จะทำให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

2.2 การพัฒนาเศรษฐกิจ ประกอบด้วยความมั่นคง และการพัฒนาอุตสาหกรรม การเปลี่ยนแปลงจากชนบทมาเป็นเมือง และการเปลี่ยนแปลงในระดับการศึกษาของประชาชน

2.3 สภาพการเลือกตั้ง ได้แก่ การกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางการเมือง ตัวอย่างเช่น การกำหนดคุณสมบัติของผู้เลือกตั้ง สัญชาติของบิดา อายุ การศึกษา ฯลฯ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นการจำกัดการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน นอกจากนี้ยังรวมถึงการบริหารงานเลือกตั้งที่ดึงดูดใจให้ประชาชนมาเลือกตั้งหรือไม่ด้วย เช่น การกำหนดหน่วยเลือกตั้งว่าอำนวยความสะดวกอย่างไรต่อประชาชน การประชาสัมพันธ์ที่ชี้ให้ประชาชนเห็นคุณค่าของการเลือกตั้ง การอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง เป็นต้น

2.4 อิทธิพลของวัฒนธรรม ประชาชนในชาติจะได้รับการถ่ายทอดแบบแผนทางวัฒนธรรมมาเป็นเวลานานเกี่ยวกับการปฏิบัติ คุณค่าความเชื่อ ได้หล่อหลอมบุคคลในชาติให้มีพฤติกรรมที่แสดงออกทางการเมือง เช่น การปรับตัวของชาติมีความสอดคล้องกับระบบการเมืองหรือไม่

2.5 อิทธิพลของกลุ่ม มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมที่แสดงออกของคนในสังคมเนื่องจากจะต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดภายในกลุ่ม ซึ่งได้มีการถ่ายทอดค่านิยมความเชื่อ และทัศนคติที่คล้ายคลึงกันให้แก่สมาชิกภายในกลุ่ม

2.6 อิทธิพลของสื่อมวลชน มีบทบาทในการถ่ายทอดข่าวสารความเคลื่อนไหวและค่านิยมต่าง ๆ ทางการเมือง ช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลงนำไปสู่การปรับวิถีชีวิตและค่านิยม เพื่อการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย (กมล สมวิเชียร. 2516 : 91) ถือเป็นตัวจักรที่สำคัญในการให้ความรู้ ความคิด ประสบการณ์ ค่านิยม ข้อเท็จจริง ทัศนคติ แบบแผนในการดำเนินชีวิตแก่ประชาชน

ดังนั้น สิ่งแวดล้อมทางการเมือง จึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง และเป็นตัวกำหนดแบบแผนและพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนในสังคม ปัจจัยดังกล่าว เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของนักวิชาการบางท่านจะได้ข้อควรพิจารณา ดังนี้

นาย พาวเวลล์ และพรีวิท (Norman H, Nie G. Powell and Jr. Kenneth Prewitt. 1969 : 85) กล่าวว่า “การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของแต่ละชาติ จะเปลี่ยนแปลงในอัตราที่สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจ”

อเล็กซ์ อินเคลส (Alex Inkeles. 1969 : 1121-1141) กล่าวว่า “การศึกษามีความสัมพันธ์อย่างมากกับบทบาทของประชาชน ถ้าประชาชนได้รับการศึกษาสูงจะมีบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองสูงขึ้นด้วย”

มายรอน ไวนเนอร์ (Myron Wiener. 1971 : 161-163) ได้ชี้ให้เห็นว่า “ความสนใจทางการเมืองจะเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมือง ตลอดจนกิจกรรมและผลงานของรัฐบาล”

เวอร์บาม, ไนและคิม (Verba, Nie and Kim. 1980 : 38) ได้เห็นพ้องต้องกันว่า “การศึกษามีความสัมพันธ์อย่างมากกับบทบาทของการรณรงค์ทางการเมือง แต่จะมีความสัมพันธ์น้อยมากกับการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง”

จากปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่กล่าวข้างต้นแล้วนี้ สามารถสรุปได้ว่า ประชาชนจะมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัย (James David Barber. 1972 : 27) คือ

1. แรงจูงใจ เป็นสิ่งที่ชักจูงให้บุคคลสนใจที่จะเข้าร่วมทางการเมือง เช่นความต้องการปรับปรุงงานท้องถิ่น ความต้องการชื่อเสียง ความสำคัญของกลุ่ม เป็นต้น
2. โอกาส คือมีเวลาเหมาะสมมีความพร้อมที่จะเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรม
3. ทรัพยากร คือปัจจัยสนับสนุนให้สามารถเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองได้ เช่นมีความเฉลียวฉลาด มีการศึกษา มีทักษะและทุนทรัพย์

นอกจากนี้ค่านิยมของคนในสังคม ก็มีความสำคัญต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองต่างกัน ด้วย ซึ่งอาจมีผลมาจากบทบาทของสื่อมวลชนที่จะกระตุ้นประชาชนให้เกิดความรู้สึกร่วมด้วย (James David Barber. 1972 : 40-42)

จึงสรุปได้ว่า การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นเป็นหลักการที่ขาดเสียมิได้ของระบอบประชาธิปไตย โดยประชาชนเพื่อประชาชน ซึ่งผู้ปกครองต้องได้รับการยอมรับจากประชาชน (James David Barber. 1972 : 27)

การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่เห็นได้โดยง่ายที่สุดคือ ประชาธิปไตยจะอยู่ไม่ได้ ถ้าประชาชนไม่ไปออกเสียงเลือกตั้ง ดังนั้น ในสังคมประชาธิปไตยจะอยู่ได้ ถ้าประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสม่ำเสมอ (สุจิต บุญบงการ. 2524 : 11-12)

การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่ยอมรับว่าถูกต้องไม่ขัดกฎหมายที่เห็นได้ชัดเจน คือการเข้ามีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง (สุจิต บุญบงการ. 2524 : 14) อาจคาดคะเนการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองได้โดยการศึกษา การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่วนท้องถิ่น หรือในองค์กรที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้น บุคคลที่มีส่วนร่วมหรือมีบทบาทในกิจการส่วนท้องถิ่นหรือในองค์กรต่าง ๆ มักจะเข้ามีส่วนร่วม หรือบทบาททางการเมืองระดับชาติมากกว่าบุคคลที่ไม่เข้ามีส่วนร่วมหรือเข้ามีส่วนร่วมน้อยในกิจการส่วนท้องถิ่น

ผลการวิจัยบางท่าน พบว่าแนวโน้มอย่างหนึ่งของผู้ที่มีการศึกษาสูง จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูง ทั้งนี้ เพราะประชาชนที่ได้รับการศึกษาสูงจะรู้ถึงคุณค่าของการติดต่อร่วมมือกับรัฐบาล และเข้ามาใช้สิทธิในการเลือกตั้งมากกว่าคนที่ได้รับการศึกษาน้อย เพราะประชาชนที่มีการเลือกตั้งมากกว่าที่ได้รับการศึกษาน้อย เพราะประชาชนที่มีการศึกษาดีจะได้รับความรู้ความเข้าใจทางการเมืองมากและตระหนักถึงสิทธิของตนได้เป็นอย่างดี ประชาชนที่มีการศึกษาดีจึงต้องการเข้าเป็นสมาชิกขององค์กรทางการเมือง เพื่อที่จะได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น และรักษาผลประโยชน์ของตนได้อย่างเต็มที่ (เมธา สุคนธ์รัต. 2517 : 178)

แนวความคิดของการมีส่วนร่วมในทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยโดยตรง (Direct Democracy) โดยประชาชนของรัฐทั้งหมดจะร่วมประชุมพิจารณาเรื่องต่าง ๆ หรือทำหน้าที่เป็นสภาเอง ตามทฤษฎีอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ซึ่งรูสโซ (Rousseau) เป็นหนึ่งในผู้นำคนสำคัญในการเผยแพร่ความคิดนี้ โดยมีหลักการว่าประชาชนทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ในสังคม กล่าวคือประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการบัญญัติกฎหมาย อันเป็นการเจตจำนงร่วมกัน ซึ่งเคยใช้ในบางแคว้นในสวิตเซอร์แลนด์ แต่เมื่อจำนวนประชาชนมากขึ้น การปกครองในระบบประชาธิปไตยโดยตรง (Direct Democracy) จึงเป็นเรื่องที่ยากแก่ที่จะให้ประชาชนทุกคนใช้อำนาจอธิปไตยด้วยตนเอง (ส. ศิวรักษ์. 2519 : 166)

2. การมีส่วนร่วมในทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทนหรือประชาธิปไตยโดยอ้อม (Representative Democracy or Indirect Democracy) ตามทฤษฎีอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติ ประชาชนจะเลือกผู้แทนทำหน้าที่แทนตนในสภา โดยที่ประชาชนยังพอจะมีช่องทางในการควบคุมการปกครองได้บ้าง ขอบเขตของการมีตัวแทนของปวงชนนั้นต้องเป็นไปอย่างกว้างขวางทั่วไป ประชาชนทั่วไปต้องมีสิทธิที่จะมีตัวแทน สิทธิออกเสียงเลือกตั้งจะไม่เป็นของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือมีเงื่อนไขกีดกันประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และสิทธิพื้นฐาน (Basic Rights or Fundamental Rights) ของประชาชนต้องได้รับการรับรอง เช่น สิทธิในการพูด การเขียน การรับรู้ ข้อมูลข่าวสาร การนับถือศาสนา และสิทธิที่เท่าเทียมกันในศาล เป็นต้น

3. การมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชนในระบบประชาธิปไตยแบบกึ่ง โดยตรง (Semi - direct Democracy) เป็นการนำการมีส่วนร่วมในทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยโดยตรงมาผสมผสานกับการมีส่วนร่วมในทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน ซึ่งน่าจะใกล้เคียงกับการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชนในระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

4. การมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชนในระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) หรือที่เรียกกันว่า “ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” เป็นประชาธิปไตยแบบตัวแทนที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครองในระดับต่าง ๆ มากขึ้น โดยให้ประชาชนมีอำนาจในการควบคุมและตรวจสอบการทำงานของผู้ที่ได้รับเลือกตั้งให้ใช้อำนาจอธิปไตยแทนตนด้วย มิใช่เพียงมีอำนาจเพียงเป็นที่มาแห่งอำนาจปกครองหรือมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งเท่านั้น ซึ่งลักษณะหรือรูปแบบของการมีส่วนร่วมในทางการเมืองนั้น อาจจะเป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วม

ในทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยโดยตรง อาทิเช่น การออกเสียงประชามติ การเข้าชื่อเสนอกฎหมาย การถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่ง เป็นต้น ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมจึงน่าจะอยู่ตรงกลางระหว่างการมีส่วนร่วมในทางการเมืองแบบตัวแทนหรือประชาธิปไตยโดยอ้อมที่ประชาชนมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งอย่างเดียว กับการมีส่วนร่วมในทางการเมืองตัวแทนซึ่งประชาชนได้มีส่วนร่วมในทางการเมือง ในรูปแบบของประชาธิปไตยโดยตรงควบคู่กันไปด้วย

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นหัวใจของการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมในทางการเมืองนั้น ประชาชนจะมีสิทธิส่วนร่วมในทางการเมือง ทั้งรูปแบบหรือวิธีการ และขอบเขต กลุ่ม หรือจำนวนของประชาชนผู้มีสิทธิส่วนร่วมในทางการเมือง ได้คืบคาน้อยเพียงใดนั้น ยังขึ้นอยู่กับระดับของการพัฒนาทางการเมือง ความตื่นตัวในทางการเมือง และวุฒิภาวะทางการเมืองหรือภูมิปัญญาทางการเมืองของรัฐนั้น ๆ เป็นสำคัญด้วย การมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชน จึงมิใช่มีเพียงการออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนหรือการมีส่วนร่วมในทางการเมืองรูปแบบอื่นรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเท่านั้น และประชาชนผู้มีสิทธิส่วนร่วมในทางการเมืองก็มิได้จำกัดว่าต้องเป็นชายหรือหญิง หรือต้องสำเร็จการศึกษาระดับใดระดับหนึ่งเท่านั้น การเปิดโอกาสให้ประชาชน ได้มีส่วนร่วมในทางการเมือง เป็นพัฒนาการมีส่วนร่วมในทางการเมืองไทย หรือเป็นแนวความคิดที่เคารพความแตกต่าง (Difference) และความหลากหลาย (Diversity) ในมิติต่าง ๆ ของผู้คนในสังคม ตั้งแต่การเมือง ชีวิตทางสังคม และวัฒนธรรม อันเป็นการส่งเสริมให้ประชาชน ได้มีส่วนร่วมในการผลักดันหรือการพัฒนาทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ก่อให้ชุมชนเข้มแข็ง หรือที่เรียกว่า “ประชาสังคม” ในปัจจุบัน

4. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

จากการค้นคว้าเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อหาตัวแปรอิสระที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่ปรากฏในเอกสาร และงานวิจัยที่มีผู้ศึกษาไว้ก่อนนั้น ถือได้ว่าเป็นแนวคิดสำคัญของการสร้างทฤษฎีแบบอนุมาน (deductive) ที่ให้ความสำคัญกับทฤษฎี แนวคิด ประสบการณ์ และองค์ความรู้เดิมที่มีผู้ศึกษาไว้แล้ว ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงจริง ๆ นั้นมีน้อยมาก งานวิจัยเกือบทั้งหมดที่นักวิจัยสนใจศึกษาในอดีตจะเป็นเรื่องของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่จะระบุไปเลยว่าอยู่ในกลุ่มใด เช่น ช่วงอายุ ประเภทของบุคคลที่ทำการวิจัย เป็นต้น ดังนั้นในการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องครั้งนี้จึงมักจะเป็นเรื่องที่มีลักษณะใกล้เคียง ติความเทียบเคียง โดยเหตุและผลว่าตัวแปรเหล่านั้นน่าจะ

มีความเกี่ยวข้อง และน่าที่จะนำมาศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ และผลของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ผู้วิจัยได้สรุปเป็น 3 ปัจจัย จำนวน 18 ตัวแปร ซึ่งมีดังต่อไปนี้

4.1 ปัจจัยด้านสภาพบุคคล ในการมีส่วนร่วมทางการเมือง สภาพบุคคลทั่วไปมีความแตกต่างกันในเรื่องความสนใจในทางการเมืองที่มากน้อยแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับระดับความสนใจทางการเมืองของบุคคลนั้น ๆ ประกอบด้วย 5 ตัวแปร ดังนี้

4.1.1 เพศ สำหรับตัวแปรด้านเพศ ในการศึกษาของอุทัยรัตน์ กากิ่ง (2543 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาเรื่องการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่น:ศึกษากรณีเทศบาลตำบลพระสมุทรเจดีย์ อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ พบว่าประชาชนเพศชายมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับท้องถิ่นมากกว่าประชาชนเพศหญิง เช่นเดียวกับกับไพศาล เขาวนะ (2543 : 68) ที่ศึกษาเรื่องการเมืองมีส่วนร่วมของประชาชนชาวอำเภอฉวางต่อการบริหารท้องถิ่น : ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าเพศชายมีส่วนร่วมทางการเมืองและการบริหารมากกว่าเพศหญิง สอดคล้องกับแนวคิดของเลสเตอร์ ดับบลิว มิลเบรทซ์ (Lester W. Milbrath, 1968 : 118) ที่กล่าวว่า ผู้ชายมีแนวโน้มที่จะสนใจหรือมีความปรารถนาทางการเมืองมากกว่าเพศหญิง ผู้วิจัยจึงกำหนดให้เพศ เป็นตัวแปรที่คาดว่าจะมีผลต่อการพัฒนาการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมีอิทธิพลในทางบวก

4.1.2 อายุ สำหรับตัวแปรด้านอายุ ในการศึกษาของวีระพงษ์ คงยืน (2543 : 81) ที่ศึกษาเรื่องการรับรู้ข่าวสารการเลือกตั้งและพฤติกรรมการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง กรณีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าประชาชนที่มีช่วงอายุมากกว่าจะมีพฤติกรรมการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสูงกว่าประชาชนที่มีช่วงอายุน้อยกว่า โดยมีความใกล้เคียงกับแนวคิดหรือสอดคล้องกับแนวคิดของ ชัยอนันต์ สมุทรวณิช (2521 : 105) ที่กล่าวว่าอายุวัยกลางคนจะเป็นผู้มีส่วนร่วมทางการเมืองมากที่สุดและจะค่อย ๆ ลดน้อยลงเป็นลำดับในวัยสูงอายุ ผู้วิจัยจึงกำหนดให้ช่วงอายุ เป็นตัวแปรที่คาดว่าจะมีผลต่อการพัฒนาการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมีอิทธิพลในทางลบ

4.1.3 อาชีพ สำหรับตัวแปรด้านอาชีพ ในการศึกษาของวีระพงษ์ คงยืน (2543 : 83) ที่ศึกษาเรื่องการรับรู้ข่าวสารการเลือกตั้งและพฤติกรรมการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง กรณีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าประชาชนที่ประกอบอาชีพข้าราชการจะมีพฤติกรรมการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสูงกว่าผู้ประกอบอาชีพอื่น ๆ ทั้งหมด สอดคล้องกับแนวคิดของนายพาวเวล และพลีวิท (Norman H. Nie, G. Bingham Powell and Jr. Kenneth Prewitt, 1969 : 361) ที่กล่าวว่า คนที่ฐานะทางสังคมที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าชนชั้นอื่น ๆ อาจเป็นผลจาก

การพัฒนาเศรษฐกิจจะช่วยเพิ่มการเข้าร่วม โดยทำให้เกิดชนชั้นกลางและสูงมากขึ้น คนพวกนี้ มีแนวโน้มว่าจะเข้าไปเป็นสมาชิกขององค์กรใด ๆ สูงกว่าชนชั้นอื่น ๆ ผู้วิจัยจึงกำหนดให้กลุ่มอาชีพ จะมีผลต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมีอิทธิพลในทางบวก

4.1.4 ระดับการศึกษา สำหรับตัวแปรด้านการศึกษา ในการศึกษาของวีระพงษ์ คงยืน (2543 : 82) ที่ศึกษาเรื่องการรับรู้ข่าวสารการเลือกตั้งและพฤติกรรมการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง กรณีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าประชาชนที่มีระดับการศึกษา สูงกว่าจะมีพฤติกรรมการไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากกว่าประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า สอดคล้องกับแนวคิดของอเล็กซ์ อินเคส (Alex Inkeles. 1969 : 1121) ที่กล่าวว่า การศึกษามีความสัมพันธ์อย่างมากกับบทบาทของประชาชน ถ้าประชาชนได้รับการศึกษาสูงจะมีบทบาทในการเข้าร่วมทางการเมืองสูงขึ้นด้วย ผู้วิจัยจึงกำหนดให้ระดับการศึกษา เป็นตัวแปรที่คาดว่าจะมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมีอิทธิพลในทางบวก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าได้ว่าการที่ประชาชนที่มีระดับการศึกษา สูงยิ่งจะทำให้มีโอกาสรับรู้เรื่องการเมืองมากขึ้น มีผลทำให้มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงตามไปด้วย

4.1.5 รายได้ สำหรับตัวแปรด้านระดับรายได้ ในการศึกษาของวีระพงษ์ คงยืน (2543 : 85) ที่ศึกษาเรื่องการรับรู้ข่าวสารการเลือกตั้งและพฤติกรรมการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง กรณีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าประชาชนที่มีรายได้มากกว่าจะมีพฤติกรรมการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสูงกว่าประชาชนที่มีรายได้น้อยกว่า สอดคล้องกับแนวคิดของ เลสเตอร์ ดับบลิว มิลเบรธ (Lester W. Milbrath. 1968 : 124) ที่กล่าวว่าผู้ที่มีรายได้สูงจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองสูง เพราะมีกำลังทรัพย์และเวลาที่เกี่ยวข้องกับการเมืองทั้งโดยตรงและโดยอ้อม คือผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีมักจะเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาสูง และเมื่อมีการศึกษาสูงก็จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ผู้วิจัยจึงกำหนดให้ระดับรายได้ เป็นตัวแปรที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมีอิทธิพลในทางบวก

4.2 ปัจจัยด้านสภาพการเลือกตั้ง การกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางการเมือง การบริหารงานเลือกตั้งที่จะดึงดูดใจให้ประชาชนมาเลือกตั้งหรือไม่ ถ้าประชาชนมีความสนใจและเข้าใจ จะทำให้มีส่วนร่วมทางการเมืองสูงตามไปด้วย ประกอบด้วย 7 ตัวแปร ดังนี้

4.2.1 ความศรัทธาในตัวนักการเมือง การที่บุคคลใดมีความชอบพอหรือศรัทธาในผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งที่จะเป็นผู้แทนของตนเข้าไปทำหน้าที่บริหาร มีผลต่อความสนใจในการเข้าร่วมทางการเมืองมาก สอดคล้องกับแนวคิดของ ณรงค์ สนิทสวัสดิ์ (2539 : 123) ที่กล่าวว่า บุคคลที่สนใจการเมือง มีความเข้าใจการเมือง เชื่อว่าตนเองมีความศรัทธาในกระบวนการทางการเมืองและตัว

นักการเมือง ทำให้มีความสนใจทางการเมืองมาก ผู้วิจัยจึงกำหนดให้ความศรัทธาในตัวนักการเมืองเป็นตัวแปรที่คาดว่าจะมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมีอิทธิพลในทางบวก

4.2.2 ด้านความเลื่อมใสในพรรคการเมือง สำหรับผู้ที่มีความสนใจชอบหรือศรัทธาในพรรคการเมืองที่ตนเองชอบ จะมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าคนทั่วไปที่ไม่ยึดติดในพรรคการเมือง สอดคล้องกับแนวคิดของเลสเทอร์ ดับบลิว มิลเบรทท์ (Lester W. Milbrath. 1968 : 118) ที่กล่าวว่า บุคคลที่มีความเลื่อมใสต่อพรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่งเป็นพิเศษ มีแนวโน้มเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมือง นอกจากนี้ผู้ที่มีความเลื่อมใสในพรรคใดพรรคหนึ่งเป็นพิเศษมีแนวโน้มที่จะมีความสนใจทางการเมืองมากขึ้นด้วย ผู้วิจัยจึงกำหนดให้ความเลื่อมใสในพรรคการเมืองเป็นตัวแปรที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมีอิทธิพลในทางบวก

4.2.3 ความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมือง ในการศึกษาของไพศาล เชาวนะ (2543 : 84) ที่ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนชาวอำเภอฉวางต่อการบริหารท้องถิ่น กรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าประชาชนในกลุ่มที่ไม่เคยเสนอแนะความต้องการต่อส่วนราชการจะมีแนวโน้มในการมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อยกว่ากลุ่มที่เสนอแนะความต้องการต่อส่วนราชการ สอดคล้องกับแนวคิดของแองจัส แคมเบล คอนเวอร์ มิลเลอร์และสโต็ค (Angus Campbell, P.E. Converse, W.E. Miller and D.L. Stokes. 1964 : 119) ที่กล่าวว่าบุคคลเชื่อว่าเขามีความสามารถที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ เป็นคนที่มีประสิทธิภาพทางการเมือง (Political Efficacy) เป็นตัวแปรที่คาดว่าจะมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมีอิทธิพลในทางบวก

4.2.4 การเป็นสมาชิกองค์กร ในการศึกษาของไพศาล เชาวนะ (2543 : 73) ที่ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนชาวอำเภอฉวางต่อการบริหารท้องถิ่น กรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าประชาชนกลุ่มคนที่เคยมีตำแหน่งในองค์กรต่าง ๆ จะมีแนวโน้มในการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่ากลุ่มที่ไม่เคยมีตำแหน่ง สอดคล้องกับแนวคิดของเลสเทอร์ ดับบลิว มิลเบรทท์ (Lester W. Milbrath. 1968 : 125) ที่กล่าวว่า การเป็นสมาชิกองค์กร กลุ่มจะเป็นตัวแปรที่สำคัญในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ผู้ที่เป็นสมาชิกองค์กรหรือชุมชนจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกองค์กรใด ๆ ผู้วิจัยจึงกำหนดให้การเป็นสมาชิกองค์กร เป็นตัวแปรที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมีอิทธิพลในทางบวก

4.2.5 การช่วยโฆษณาหาเสียง การที่บุคคลได้ร่วมทำกิจกรรมกับผู้สมัครรับเลือกตั้ง ทำให้มีแนวโน้มที่จะเข้าร่วมทางการเมือง เช่นการช่วยหาเสียงให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้ง เช่น ช่วยแจกใบปลิว ช่วยวางแผนการเลือกตั้ง สอดคล้องกับแนวคิดของ ณรงค์ ลินสวัสดิ์ (2539 : 116) ที่กล่าวว่า

การเข้าร่วมทางการเมืองมีความแตกต่างกัน ผู้ที่สนใจการเมืองมักมีแนวโน้มที่จะไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง หรือไปช่วยผู้สมัครที่ตนเองชอบหาเสียง ผู้วิจัยจึงกำหนดให้การช่วย โฆษณาหาเสียง เป็นตัวแปรที่คาดว่าจะมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมีอิทธิพลในทางบวก

4.2.6 การเข้าร่วมฟังการปราศรัยหาเสียง สำหรับคนที่มีความสนใจหรือมีแรงจูงใจในการเข้าร่วมฟังการปราศรัยหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ก็มีความสนใจเข้าร่วมทางการเมืองมากกว่าเดิม สอดคล้องกับแนวคิดของเจ็ฟฟรี โรเบิร์ต (Geoffrey K. Robert, 1971 : 145) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึงกิจกรรมโดยสมัครใจของแต่ละบุคคลในกิจกรรมทางการเมืองรวมทั้งการลงคะแนนเสียง เช่น การอภิปรายทางการเมืองหรือร่วมรับฟังอภิปรายทางการเมือง การชักชวนทางการเมืองของเจ้าหน้าที่หรือสมาชิกของทางการเมืองของเจ้าหน้าที่ หรือสมาชิกของกิจกรรมทางการเมืองนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดให้แรงจูงใจในการเข้าร่วมฟังการปราศรัยหาเสียง เป็นตัวแปรที่คาดว่าจะมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมีอิทธิพลในทางบวก

4.2.7 การพูดคุยเรื่องการเมือง ในการศึกษาของไพศาล เขาวนะ (2543 : 83) ที่ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนชาวอำเภอจางต่อการบริหารท้องถิ่น กรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอจาง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าประชาชนผู้ที่ไม่เคยพบปะพูดคุยเรื่องการเมืองจะมีแนวโน้มในการมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อยกว่ากลุ่มที่เคยพบปะพูดคุยเรื่องการเมือง สอดคล้องกับแนวคิดของฮิวโก โลดคิง (Hugo F. Roding, 1977 : 140) ที่กล่าวว่า กิจกรรมของพวกที่ตื่นตัวในทางการเมือง ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้รวมไปถึงการพูดคุยถกเถียงปัญหาในทางการเมืองซึ่งจำเป็นเสมอไปไม่ว่าจะตั้งอยู่ในรูปของการใช้สิทธิเลือกตั้ง ผู้วิจัยจึงกำหนดให้การพูดคุยเรื่องการเมือง เป็นตัวแปรที่คาดว่าจะมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมีอิทธิพลในทางบวก

4.3 ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางการเมือง ความสนใจในการเข้าร่วมทางการเมืองของแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ตามสภาวะสิ่งแวดล้อมทางการเมือง การที่คนมีความสนใจสิ่งแวดล้อมทางการเมืองมากเท่าใด ก็จะยิ่งทำให้บุคคลนั้นมีความสนใจทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น ประกอบด้วย 6 ตัวแปร ดังนี้

4.3.1 อิทธิพลของผู้นำชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้ที่มีฐานะในชุมชน หรือผู้ที่มีอิทธิพลในกลุ่ม อาจจะมีบทบาทสำคัญต่อการเข้าร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชนนั้น ๆ ได้ สอดคล้องกับแนวคิดของเลสเตอร์ ดับบลิว มิลเบรทซ์ (Lester W. Milbrath, 1968 : 125) ที่กล่าวว่าอิทธิพลของกลุ่ม มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมที่แสดงออกของคนในสังคม เนื่องจากจะต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดภายในกลุ่ม ซึ่งได้มีการถ่ายทอดค่านิยมความเชื่อ และทัศนคติที่คล้ายคลึงกันให้แก่สมาชิก

ภายในกลุ่ม ผู้วิจัยจึงกำหนดให้บทบาทของผู้นำชุมชน เป็นตัวแปรที่คาดว่าจะมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมีอิทธิพลในทางบวก

4.3.2 อิทธิพลของหัวหน้าคณะหรือผู้มีบุญคุณ การเข้าร่วมทางการเมืองบางครั้ง ผู้สมัครรับเลือกตั้งอาจเป็นผู้มีบุญคุณต้องอาศัยพึ่งพากัน อาจมีบทบาทสำคัญต่อการเข้าร่วมทางการเมืองของประชาชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้มีอิทธิพลต่อผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งสามารถที่จะ โน้มน้าวใจให้มีผลต่อการเลือกตั้งของบุคคล ๆ นั้น ได้เช่นกัน สอดคล้องกับแนวคิดของดahl โรเบิร์ต (Dahl, Robert A. 1957 : 201) ที่กล่าวว่า อำนาจมีความสามารถในการที่จะเปลี่ยนความน่าจะเป็นแห่งผลที่เกิดขึ้น คือผู้ที่สามารถชูงใจหรือทำให้ผู้อื่นทำในสิ่งที่ตนปรารถนา รวมถึงความรู้สึกรักศรัทธาและความเชื่อ เช่น อิทธิพลกำหนดคฤหาสน์ในการหาเสียง มีการใช้เงินซื้อเสียง เป็นการเข้าไปกำหนดบทบาทพฤติกรรมผู้เลือกตั้ง ผู้วิจัยจึงกำหนดให้อิทธิพลผู้มีบุญคุณหรือหัวหน้าคณะ เป็นตัวแปรที่คาดว่าจะมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมีอิทธิพลในทางบวก

4.3.3 อิทธิพลของสิ่งของแลกเปลี่ยน การเข้าร่วมทางการเมือง ภายในชุมชนอาจมีการนำสิ่งของมาแลกเปลี่ยนกับการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้กับบุคคลที่นำสิ่งของมาให้ไม่ว่าด้วยสิ่งใดก็จะมีผลต่ออิทธิพลผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งได้ สอดคล้องกับแนวคิดของ สุจิต บุญบงการ (2537 : 295) ที่กล่าวว่า การไปลงคะแนนเสียงจะต้องไปด้วยความเป็นตัวของตัวเอง ไม่ใช่ไปเพราะถูกจ้างวาน หรือถูกเกณฑ์และไปลงคะแนนด้วยความตื่นตัวทางการเมือง เป็นวิธีการให้ประชาชนไปลงคะแนนเสียงมากขึ้น และไปลงด้วยความสมัครใจ ผู้วิจัยจึงกำหนดให้สิ่งของแลกเปลี่ยน เป็นตัวแปรที่คาดว่าจะมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมีอิทธิพลในทางบวก

4.3.4 การสัญญาว่าจะทำประโยชน์ให้กับชุมชน การที่บุคคลจะลงคะแนนเสียงให้กับสมัครรับเลือกตั้งนั้น อาจจะมีการสัญญาอย่างหนึ่งอย่างใดให้กับชุมชนหรือบุคคลที่จะไปใช้สิทธิให้ลงคะแนนให้ มีส่วนทำให้เกิดแรงจูงใจในความสนใจทางการเมืองมากขึ้นด้วย สอดคล้องกับแนวคิดของเจมส์ เดวิด บาร์เบอร์ (James David Barber. 1972 : 27) ที่กล่าวว่า เมื่อมีการเลือกตั้ง อาจจะมีบุคคลที่สมัครรับเลือกตั้งได้สัญญาว่าจะทำประโยชน์ให้กับชุมชนไม่ว่าด้วยเรื่องอะไร เช่น ความต้องการปรับปรุงงานท้องถิ่น จนทำให้มีอิทธิพลต่อผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง ผู้วิจัยจึงกำหนดให้สิ่งของแลกเปลี่ยน เป็นตัวแปรที่คาดว่าจะมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมีอิทธิพลในทางบวก

4.3.5 ความสะดวกในการเดินทาง ในการเข้าร่วมทางการเมือง การเดินทางในการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เรื่องความสะดวกในการเดินทาง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องหน่วยเลือกตั้งใกล้-ไกล มีความสะดวกในการเดินทางแค่ไหน จะมีอิทธิพลต่อผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งได้เช่นกัน สอดคล้องกับแนวคิดของเลสเตอร์ ดับบลิว มิลบรัทธ (Lester W. Milbrath. 1968 : 125) ที่กล่าวว่า การบริหารงานเลือกตั้งที่จะดึงดูดใจให้ประชาชนมาเลือกตั้งหรือไม่เช่น การกำหนดหน่วยเลือกตั้งว่าอำนวยความสะดวก

สะดวกอย่างไรต่อประชาชน การประชาสัมพันธ์ที่ชี้ให้เห็นคุณค่าของการเลือกตั้ง การอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง ผู้วิจัยจึงกำหนดให้ความสะดวกในการเดินทางออกไปใช้สิทธิ เป็นตัวแปรที่คาดว่าจะมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมีอิทธิพลในทางบวก

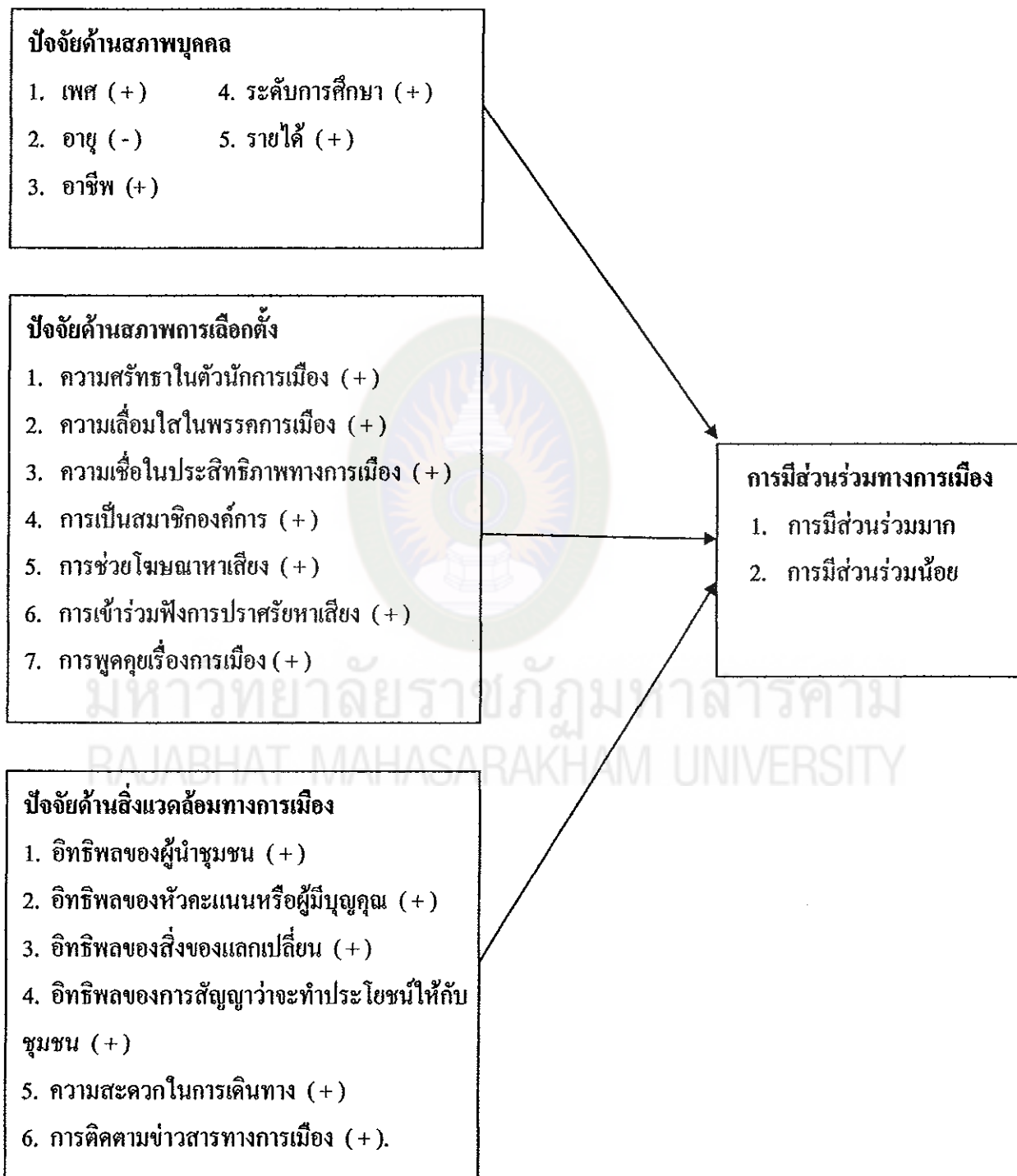
4.3.6 ด้านการติดตามข่าวสารทางการเมือง ปัจจัยด้านการติดตามข่าวสารทางการเมืองในการศึกษาของไพศาล เขาวนะ (2543 : 75-79) ที่ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนชาวอำเภอฉวางต่อการบริหารท้องถิ่น กรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าประชาชนในกลุ่มที่ได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อโทรทัศน์เป็นประจำจะมีแนวโน้มในการมีส่วนร่วมทั้งทางการเมืองและการบริหารมากที่สุด สอดคล้องกับแนวคิดของ สิทธิพันธ์ พุทธหูน (2541 : 373-374) ที่กล่าวว่า การสื่อสารช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นหรือทัศนคติของบุคคล การสื่อสารทางการเมืองก็เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาทางการเมืองของระบบการเมืองเช่นกัน ผู้วิจัยจึงกำหนดให้การติดตามข่าวสารทางการเมือง เป็นตัวแปรที่คาดว่าจะมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมีอิทธิพลในทางบวก

5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดที่ได้กล่าวมาข้างต้นมาประมวลผลเข้าด้วยกัน และได้ทำการสรุปผลออกได้เป็น 3 ปัจจัย ประกอบด้วย ปัจจัยด้านสภาพบุคคล ปัจจัยด้านสภาพการเลือกตั้ง และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางการเมือง เป็นตัวแปรอิสระที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ผู้วิจัยได้นำมากำหนดเป็นโครงสร้างความสัมพันธ์ ดังแสดงในแผนภาพที่ 2

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

แผนภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย